

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра історії та суспільних дисциплін

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

Історія м. Чоп під час радянізації 1944-1964 рр.

Кадаш Крістіан Миколайович

Студента IV-го курсу

Спеціальність «Історія»

Освітній рівень: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № _____ / 20_

Науковий керівник:

Чотарі Ю.Ю.,

к.і.н., доцент

Завідувач кафедрою

Чотарі Ю.Ю.,

к.і.н., доцент

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 20_ року

Протокол № _____ / 20_

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра Історії та суспільних дисциплін

Історія м. Чоп під час радянізації 1944-1964 рр.

Кваліфікаційна робота

Виконавець: студента IV-го курсу

Кадаш Крістіан Миколайович

Освітня програма: Середня освіта (Історія)

Науковий керівник: **Чотарі Ю.Ю.**

к.і.н., доцент

Рецензент: **Сакал І.І.**

к.і.н., доцент

Берегове

2022

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

Csap története a szovjetesítés idején 1944-1964
Szakedolgozat

Készítette: Kádas Krisztián

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: Középiskolai oktatás (Történelem)

Témavezető: dr. Csatóry György,

PhD, docens

Recenzens: Szakál Imre

PhD, docens

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. РОЗДІЛ. ПРО НАСЕЛЕНИЙ ПУНКТ	8
I.1. ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ.....	8
I.2. РОЗТАШУВАННЯ.....	9
I.3.ГЕРБ І ПРАПОР	9
I.4.РЕЛІГІЙНА ЖИТТЯ.....	10
I.4.1.РЕЛІГІЙНА ГРОМАДА РЕФОРМАТСЬКОЇ ЦЕРКВИ.....	10
I.4.2. РЕЛІГІЙНА ГРОМАДА РИМСЬКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ	11
II. ЧОП ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	12
II.1.ВІЙНА У ЧОП.....	12
II.2. СПОГАДИ ПРО ВІЙНУ	12
II.3.ДЕПОРТАЦІЯ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ	14
II.4. ДЕПОРТАЦІЯ УГОРСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ НА ПРИМУСОВУ ПРАЦЮ ..	15
II.5. НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	17
II.6.ПРИЄДНАННЯ ЗАКАРПАТТЯ ДО СРСР.....	18
III. ПІСЛЯВОЄННІ ЧАСИ.....	19
III.1. У РОКИ СТАЛІНСЬКОЇ ДИКТАТУРИ.....	19
III.2. ХРУЩОВСЬКА «ВІДЛИГА» І РОЗВИТОК.....	25
III.2.ІСТОРІЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛГОСПУ В МІСТО ЧОП	27
РЕЗЮМЕ	31
РЕЗЮМЕ (УКРАЇНСЬКА).....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	33
ДОДАТОК	35

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
I. FEJEZET. A TELEPÜLÉSRŐL	8
I.1. NEVÉNEK EREDETE	8
I.2. FEKVÉSE	9
I.3. CIMERE ÉS ZÁSZLÓJA	9
I.4. HITÉLETE	10
I.4.1.A CSAPI REFORMÁTUS EGYHÁZ	10
I.4.2.A CSAPI RÓMAI KATOLIKUS EGYHÁZ	11
II. FEJEZET. CSAP A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ IDŐSZAKÁBAN	12
II.1. HÁBORÚ CSAPON	12
II.2.VISSZAEMLEKEZÉS A HÁBORÚRA	12
II.3. ZSIDÓ LAKOSSÁG ELHURCOLÁSA	14
II.4. MÁLENYKIJ ROBOTRA ELHURCOLTAK	15
II.5. NÉPESSÉG SZÁM A VILÁGHÁBORÚ ALATT	17
II.6. KÁRPÁTALJA ÉS EGYBEN CSAP SZOVJETUNIÓHOZ CSATOLÁSA	18
III. FEJEZET. A HÁBORÚ UTÁN	19
III.1.A SZTÁLINI DIKTATÚRA ÉVEIBEN	19
III.2.HRUSCSOVI ENYHÜLÉS ÉS FEJLŐDÉS	25
III.3.A KOLHOZ MŰKÖDÉSE ÉS KIÉPÜLÉSE CSAPON	27
ÖSSZEFOGLALÁS	31
ÖSSZEFOGLALÁS (UKRÁN NYELVEN)	32
FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE	33
MELLÉKLETEK	35

BEVEZETÉS

Szakedolgozatom témája: Csap története a szovjetesítés idején 1944-1964. A témaválasztáskor azért esett erre a témára a választásom, mert mindig is érdekelt Csap és környező falvainak története, ugyanis én is egy Csap melletti faluban, Tiszaásványban élek.

Csap az a város, amely a vasúti csomópontjával mindig is értékes területnek számított. A vasutat 1872-ben kezdték megépíteni, és ettől Csap és a környező falvak élete is megváltozott.

A terület sokszor cserélt gazdát, sokszor kellett az embereknek más-más nyelveket megtanulniuk azért, mert az országhatárt áthúzták a fejük felett. Legtöbb ideig Magyarország részét képezte, teljesen 1920-ig. Az ezt következő évtizedekben pedig egy emberöltő alatt volt csehszlovák majd ismét magyar tulajdon, majd a leggyötrelmesebb évek vártak rá, a szovjet „vasfüggöny” alatt. 1991-től már a független Ukrajna része.

Munkámban főleg azt szeretném bemutatni, hogy mi is zajlott a Szovjetunió fennhatósága alatt töltött években Csapon. Szakedolgozatom három fő részből áll:

- Az első fejezetben egy általános képet kaphatunk Csapról, megismerhetjük a város fekvését, hitéletét, nevének eredetét, mondáit.
- A továbbiakban szakirodalmak és visszaemlékezések alapján megfigyelhetjük, milyen események vezettek ahhoz, hogy Csap Kárpátalja többi településével együtt szovjet föld lett, illetve milyen borzalmakat kellett megélni a háború alatt az ott élőknek.
- A harmadik fejezet a munka fő része, amely a szakirodalmon és a visszaemlékezéseken túl levéltári források igénybevételét is megköveteli. Csapnak ezen korszakáról nem készült részletesebben összefoglaló írás. Erre a korszakra vonatkozó iratanyagot a Kárpátaljai Állami Levéltárban őrzik, amely helyileg Ungváron található.

A szakedolgozat elkészítésében a témában fellelhető általános szakirodalmak, illetve a Kárpátaljai Állami Levéltár 1944-től 1964 évig terjedő Csaphoz kapcsolódó anyagok voltak segítségemre. Munkám hiánypótló, hiszen ezen évek történéseit Csapon egyetlen mű sem dolgozza fel.

ВСТУП

Тема моєї роботи: Історія м. Чоп під час радянізації 1944-1964 років. Я обрав цю тему, бо завжди цікавився історією Чопа, тому що живу неподалік, в селі Тисаашвань.

Чоп – це місто, яке завжди було цінною територією з його залізничним вузлом. Будівництво залізниці розпочалося в 1872 році, а звідти змінилося життя і Чопа і навколишніх сіл.

Територія багато разів переходив з рук у руки. Людям часто доводилося вивчати різні мови. Більшу частину часу він був частиною Угорщини, повністю до 1920 року. У наступні десятиліття вона була під Чехословачією, а потім знову угорською власністю. А потім її чекали наймучливіші роки, під Радянського Союзу. Чоп у складі незалежної України з 1991 року.

У своїй роботі я в основному хотів би показати, що відбувалося в Чопі за роки радянської влади. Моя робота складається з трьох основних частин:

- У першому розділі ми можемо отримати загальне уявлення про місто Чоп, можемо дізнатися місце розташування міста, його віру, походження його назви.
- Далі на основі літератури та спогадів описуються події, які призвели до того, що Чоп разом з іншими населеними пунктами Закарпаття став радянською землею, і можемо спостерігати які жахи довелося пережити людям, які там проживали під час війни.
- Третій розділ є основною частиною роботи, яка потребував, крім літератури та спогадів, використання архівних ресурсів. Документи цього періоду зберігаються в Закарпатському державному архіві, який знаходиться в Ужгороді.

У підготовці кваліфікаційної роботи мені допомогла загальна література по темі та матеріали, пов'язані з Чоп із Закарпатського державного архіву з 1944 по 1964 роки. Моя робота заповнює прогалину, оскільки події цих років у Чопі не висвітлені в жодній літературі.

I. FEJEZET. A TELEPÜLÉSRŐL

I.1. Nevének eredete

A település első említése 1281-ből való, ekkor még Chap néven, ez személynévből keletkezett.¹ Már a község urát is megtudhatjuk az 1390-ben kelt Sztáray kódex CCCVII. okleveléből, Csapy Tamás és gyermeke Csapy Miklós.² De mint minden településnek, Csapról is léteznek mondák a névadását illetően. Pontosabban két monda emlékezik meg erről. Az első úgy szól, hogy erre járt a király a hintójával, nagyon sáros volt az út, és rákiáltott kocsisára: „Csapj a lovak közé, fiam, Salamon, mert itt ragadunk ebben az ásványban!” Ez a mondása három településnek adott nevet: Csap, Tiszaásvány, Tiszasalamon.³ A második monda a következőképpen írja le: „A Tisza partján lévő kastélyban élt Micbán feleségével és öreg nénjével. Felesége áldott állapotban volt, amikor a kötelesség a kastély urát hadba szólította. Egyszer egy koldusasszony iker gyermekeivel alamizsnáért könyörgött Micbán feleségénél. A büszke úrnő ahelyett, hogy adott volna neki, durván elutasította: "Takarodj innen! Tisztességes asszonynak egyszerre két magzata nem lehet!" Elkeseredettségében a koldusasszony megátkozta:" Ha te az én kétszeres anyai áldásomat kétségbe vonod, a jó Isten adjon neked hétszereset!" A sors Micbannét hét fiúgyermekkel áldotta meg egyszerre. Az úrnő megijedt, mivel ebben az időben Isten csapásnak számított ikergyermeket világra hozni. Öreg nénje tanácsára hatot egy gyékénykosárba tettek, és a Tiszába dobták. Egy halász talált rájuk, hazavitte, és a saját fiával együtt felnevelte. 16 évesek voltak a fiúk, amikor Micbán megjött a háborúból, s erre nagy mulatságot rendeztek. A mulatságra a fiúk is elmentek, és énekbe foglalva adták elő életük történetét. Ekkor Micbánné elájult, és amikor magához tért, beismerte bűneit. Férje nagyon megörült fiainak, és örömeben mindegyiknek külön birtokot adott, akikről a következő falvak elnevezése is született: Lónya, Szalóka, Eszeny, Ásvány, Csap, Szürte, Telek. Öreg nénjét lófarkához kötötte, hátára egy táblát akasztatott "E szenny" felirattal, és addig vonszoltatta a falun körül, míg darabokra nem szakadt.”⁴

1946-tól mikor Kárpátalja hivatalosan is Szovjetunióhoz kerül, az erőszakos Szovjetesítés következtében a települések úgymond „Szovjetesített ” neveket kapnak, átlagosan ez tükörfordítása a magyar településnévnek, mint például Tiszaásvány –Мінералное; Téglás – Цеглівка. Csap ekkor kapja a Чоп elnevezést.

¹ BOTLIK József – DUPKA György: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Intermix kiadó, Ungvár – Budapest, 1993. 189. o.

²<http://refua.tirek.hu/lap/csapi/cikk/mutat/agyulekezettortenete/>

³KOVÁCS Sándor: Kárpátaljai útravaló. Úti olvasmány. Püski kiadó, Budapest, 1999. 45.o.

⁴KÁRPÁTALJAI MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZETA Micz bán-legendáról, Beregszász – 2015; Soós Kálmán. A Micz bán-monda eszenyi változatai. Adalékok a Bocskai családgenealógiájához 21.o.

I.2. Fekvése

Csap jelenleg Ukrajna legnyugatibb pontja, a hármashatárnál (Ukrán-Magyar-Szlovák), a megyeszékhelytől, vagyis Ungvártól mindössze 27-km-re, a Tisza és a Latorca között terül el. A vasutat tekintve egy hatalmas csomópont, mivel a nyugati vasúti nyomtáv eltér az keleti standardtól ennek következtében a szerelvények futóművei cserélni kell a nemzetközi szállításokkor. Ezt a futómű cserét Csapön végzik. Tiszaágcsernő (Szlovákia) és Csap között vasúti teherszállító határátkelő működik. Mindemellett Záhony (Magyarország) és Csap között személy, illetve teherszállító vasúti és közúti határátkelő is üzemel.⁵ Az árvíz Csapot és a környező falvakat mindaddig fenyegette, amíg nem történtek meg a folyószabályozások. A városnak Ukrajna határain belül két szomszédos települése van: Tiszaásvány és Tiszasalamon.

A település sokszor tartozott más-más országok fennhatósága alá. 1000-tól egészen 1920-ig Magyarország részét képezte. Ezt követően 1938-ig Csehszlovákiához tartozott, 1938-tól a világháború végéig ismét Magyarország része volt, de ezt követően a Szovjetunió nyugati kapuja lett.⁶ Lakosságát tekintve egészen a 19. századig majdnem teljes egészében magyarok lakták. A lakosság összetételének a változását a vasútépítés hozta magával, amely az 1870-es évek elején kezdődött a falu határában, 1872-re már fontos vasúti csomóponttá nőtte ki magát. Fontos vasútvonalak haladtak át már ekkor is rajta, ilyen volt például a Magyarország és Gallíciát összekötő sínpár. Egyes történelmi elemzők szerint ez is közre játszott abban, hogy Kárpátalja 1920-ban Csehszlovákiához kerüljön, mivel kellett egy vasútvonal Csehszlovákia és Románia között.⁷

I.3. A település címere és zászlója

A címer

A város ismert történelme alatti időszakból két címerről tudunk. A első az 1945-⁸ ig, vagyis a Szovjetunióhoz csatolásig képezte Csap hivatalos címerét. A címer egy horgászó férfit ábrázol, aki a csónakjában ül, ez nem másra utal, mint arra, hogy abban az időben mikor a címer készült, sokan halászzal keresték a kenyérré válót. Vagyis sokan kihasználták a település elhelyezkedése nyújtotta lehetőségeket.

⁵Bakó Boglárka szerk., Lokális világok. Együttélés a Kárpát-medencében, CSERNICSKÓ ISTVÁN – Csap Budapest: MTA Társadalomkutató Központ, 2003 333.o.

⁶Botlik –Dupka 223.o.

⁷Bakó Boglárka szerk. CSERNICSKÓ ISTVÁN – Csap 2003. 334.o.

⁸ <http://www.heraldicum.ru/ukraine/towns/chop.htm>

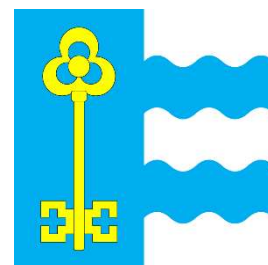
Érdekes az a tény, hogy bár ez a címér 1945-ig volt használatos, a teljes Szovjet időszakban hivatalosan nem volt címere a településnek, tehát bár leváltották a címet, más nem került a helyére egészen 2003-ig, mikor is már Csap független Ukrajna részét képezte.⁹

¹⁰ A következő címér már bonyolultabb felépítésű, és több utalást is találhatunk benne. Kerek talpú pajzs vízszintes vágással kettéosztva. 2/3 a felső, 1/3 az alsó rész. A felső rész háttere kék, rajta látható két arany színű kulcs keresztbe téve, amely a város fontos fekvésére utal, mint határváros „Ukrajna kapuja”. A felső részben látható még egy vasúti kerék szárnyakkal, amely a település életében a vasút fontosságára utal. Az alsó 1/3 részben két kék hullámos pólva látható, amely a Tisza és Latorca folyókra utal. A címér külső díszei a korona és a címerpalást.¹¹

A zászló

A zászló szimbolikusan a címér párja is lehet. Négyzetes zászló,¹² függőleges vonallal két egyenlő részre osztva, a zászlórúd felőli sáv kék színű, rajta egy arany kulccsal, amely mint a címernél, itt is a város fontos fekvésére utal, a fehér részben található két kék vízszintes pólva pedig a Tisza és Latorca folyókra.¹³

I.4. Hitélete

I.4.1. A Csapi Református Egyház

Kezdetben nem volt külön református gyülekezet csapon, a szomszédos település a Tiszasalamoni Református Egyházközségnek volt a fiúája. A Pozsgás család volt az, akinek nagy szerep tudható be Csapnak a reformálásában. Pozsgai István jóvoltából, aki földesúr volt, megalakul 1642-ben az anyaegyház. Még ugyan abban az évben kapott a gyülekezet parókiás telket is és ekkor gyülekezet már az Isten házának az alapjait is lerakta kőből. 1875-ben viszont egy új kőtemplom építésére szánták el magukat a hívek, de sajnos a kor szegénysége miatt nem sikerült azonnal tornyot is rakni rá, erre majd 1902-ben került sor. Egy pár évtizeddel később mikor a vörös hadsereg bekebelezte csapot, a református templomot találták alkalmasnak lőszerraktárnak és a magas toronyból a frontot is tudták tartani. De a visszavonuló németek ezt látva inkább alábombáztak és felrobbantották. Ezt követően mikor templom nélkül maradtak a reformátusok, először Istentiszteleti helyszínnek

⁹<https://pershij.com.ua/shcho-spilnoho-u-tiacheva-z-polshcheiu-a-v-chopa-z-vatykanom-pokhodzhennia-ta-symvolika-herbiv-zakarpatskykh-mist/>

¹⁰ <https://zakarpata-rada.gov.ua/zakarpattya/symvolika-krayu/m-chop/>

¹¹ <https://zakarpata-rada.gov.ua/zakarpattya/symvolika-krayu/m-chop/>

¹² <https://zname.com.ua/ua/flags/fug229.html>

¹³ <https://zakarpata-rada.gov.ua/zakarpattya/symvolika-krayu/m-chop/>

pajtákat-csűröket használtak ki. Ezt látva nem sokkal később a Római Katolikus Egyház bejelentette, hogy osztozik a templomon, és inentől kezdve egészen 1996-ig egy templomban működött két egyház is Csapon. Az alapkövek még 92-ben kerültek elhelyezésre, de 96-ban került fel a torony. Ünnepi keretek között történt a felszentelés. Két haranggal rendelkezik, amely „Az élőket hívogatja, a megholtakat elkíséri”, Az egyik tömege 500, a másik 300 kilogramm a készítőjük Gombos Miklós. A templom befogadóképessége 450 fő.¹⁴

I.4.2 A Csapi Római Katolikus Egyház

A Csapi Római Katolikus Egyház kistráti plébánia filiája volt már egészen a település keletkezésétől, majd káplánsággá alakult. Az első Romai Katolikus templom, amely egyben a település első temploma is volt, nem máshová épült, mint a Tisza árterébe. Ennek a maradványai jelenleg a Tisza magyarországi oldalán lehetnek, mivel a folyószabályozások következtében módosult a Tisza folyása. Mikor Csapot is elérte a reformáció, megszűnt a Római Katolikus Egyház a településen, és újjá alakulása 1890-ben történik meg. A templom 1903-ban épült 34 ezer korona összegből. XX. század elején készült el az orgonája, amely a Rieger testvérek munkájának köszönhető. Oltárképét Dessewffy Valéria grófnő festette. A második világháború végén a Református templomhoz hasonlóan ezt a templomot is alá aknázták, de itt még egy magyar katona az utolsó pillanatban el érkezte vágni a gyújtó zsinórt, ezáltal a templom megmenekült. A templom belső restauráláson esett át 2007-ben.¹⁵

¹⁴<http://refua.tirek.hu/lap/csapi/cikk/mutat/agyulekezettortenete/> - A Csapi Református Egyház hivatalos honlapja.

¹⁵Palkó-Ivaskovics-Tárczy-Kohán: Kárpátalja templomai. Római katolikus templomok. – Ungvár, 1997.

II. FEJEZET. CSAP A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ IDŐSZAKÁBAN

II.1. Háború Csapon

Első sorban vegyük végig, hogyan is lett Kárpátalja és egyben Csap olyan helyzetben, hogy át kellett élnie a Sztálini terrort és a teljes Szovjet megszállást. 1939. szeptember 1-jén kitört a második világháború. 1944-re a háború elérte a Kárpátok vonalát. A németek visszavonulás közben védelmi állást építettek ki Csapon, mivel meg akarták védeni ezt a fontos vasúti csomópontot és a Tisza-hidat. Csapnak ekkor nagy gazdasági és stratégiai jelentősége volt. Gazdaságilag a nyugati kapu. Katonai szempontból olyan vasúti csomópont, amely rövid időn belül képes fegyveres erőket küldeni Csehszlovákiába és Magyarországra, továbbá az a hely, amely képes a különböző vasúti standard átállítására.¹⁶

Tény, hogy október 26-27. én a szovjet hadsereg különösebb erőfeszítés nélkül sikeresen megszállta Munkácsot és Ungvárt. Ungvár felől a szovjetek nem tudták megközelíteni Csapot, mert előtte a németek felrobbantották a Latorca hidat, és az áradás miatt nem tudtak átkelni a folyón. Szóval kerülőt tettek Huszt-Nagyszőlős-Beregszász irányból közelítették meg, mikor már a településszéli házakat elérték, küldték a jelentést, hogy sikeresen elfoglalták Csapot. A történelemben azóta is ezt a nap lett bejegyezve Kárpátalja és Ukrajna „felszabadítása időpontjának. Ekkor még nem gondoltak az ezt követő ellentámadásra. A szovjetek a Latorcáig vonultak vissza, ahol a megáradt folyó által létrehozott zónában rekedtek. Eközben a németek kivonultak, csak egy magyar hadtest maradt Csap védelmére. Ezt után harcok következtek, állandó bombázások, sok vért ontó utcai küzdelmek, november 23-án végül elfoglalta Csapot a Szovjet hadsereg.¹⁷ Ezalatt a majd egy hónap alatt mintegy 300 szovjet katona halt meg.¹⁸

Sajnos Csapot és a környékén lévő településeket nagyon megtépázta a háború, nem lehetett találni olyan házat, amely ne sérült volna meg. Az állomás, vasúti épületek, középületek vagy romokban voltak, vagy megsemmisültek, mint a Református templom is.¹⁹ Ezek után ráadásul jött az úgynevezett „vasfüggöny” amely Csap határát érintette.

II.2. Visszaemlékezés a háborúra

1929-ben született Báthory Kálmán, ő gyerekként élte meg ezeket a borzalmakat. Testvéreivel szinte a Latorca torkolatánál álló őrházban nőttek fel, mivel az édesapja volt a gátőr. 1938 őszén amikor jött a magyar felszabadulás Kálmánt és testvéreit kivitte az édesapjuk a Tisza-hídhöz, hogy ők is megnézhesék ahogyan a magyar csapatok bevonulnak. Báthory Kálmán erre úgy emlékezett

¹⁶Betekintő 13. évf. 1. sz. 43–57. o. Váradi Natália, A szovjet hatalom kiépítésének kezdeti lépései Kárpátalján 1944–1946

¹⁷https://www.vitezirend.com/rovatok/hirek/karpataljai_emlekek_a_ii_vilaghaboruban:_csap_sorsa_1944-ben/

¹⁸Dupka György A mi golgotánk Intermix Kiadó Ungvár-Budapest 2012. 265.o.

¹⁹Palkó-Ivaskovics-Tárczy-Kohán: Kárpátalja templomai. Római katolikus templomok. – Ungvár, 1997.

vissza, hogy csak úgy özönlöttek a harckocsik, katonák, gyalogosok, tüzekek, és a helyiek virágessóval fogadták őket, továbbá azt kiabálták: „Mindent vissza!”, „Vesszen Prága!”, „Uzsokig! Uzsokig!”, továbbá azt is, hogy: „Dr. Benes Eduárd, hol van a sok milliárd?” Arra mutattak rá ezzel, hogy hiába próbálta Benes Eduárd megbontani a magyar etnikai tömbnek az egységét cseh kolóniák létrehozásával több milliárd korona árán, így is véget ért az ő uralmuk.

De 1939-ben elkezdődött a II. világháború, Báthory Kálmán édesapját többször is behívták katonai szolgálatot teljesíteni. Az első ilyen alkalom 1941 nyarán történt, hegyi tüzéreként harcolt leszereléséig. Másodjára 1942-43 telén újra katona ruhát öltött, ekkor az egységéből ketten maradtak életben. Harmadik alkalommal 1944 márciusában történt a behívás ekkor Báthory Kálmán édesapja felvidéken lett egy vasúti biztosító század katonája.

Egészen 1944 őszéig Csap érintetlenül átvészelte a háborút, de ekkor megkezdődött a bombázás, Csapon és környékén ez rengeteg életet ontott ki. A Csap melletti Tiszaásványban egy bomba bunkerbe való becsapódásakor egyszerre 11 emberrel végzett, de Csapon is haltak bele teljes családok. De nem csak helyi lakosok haltak bele, hanem például olyan Erdélyi lakosok is, akiknek a vonatja pont az állomáson várakozott a bombázáskor.

„Hat bombázást éltem át, három éjszakait és három nappalit, s jellemző, hogy például az első légitámadáskor egy óra tíz percen át szünet nélkül hullottak a bombák.” Akiknek nem volt bunkere, azok a töltés alatt lévő csatorna átfolyó gyűrűbe menekültek. Így tett Báthory Kálmán is, itt találkozott azzal a lánnyal is, akit később feleségül is vett. „Körülöttünk potyogtak a bombák, s olyan légnyomás süvített át a betongyűrűn, hogy majdnem kivitt bennünket. Egyszer meg Tiszaásványban ért a légiriadó, bemenekültem egy bunkerbe, de nem messze tőle állt a síneken egy lőszerszállító vagon, az egyik bomba pedig telibe találta a vasúti kocsit. Azt a robbanást nem lehet szavakkal leírni.” Pár nappal később Báthory Kálmánék őrházát elérte a front, menekülniük kellett, csak azt tudták magukkal vinni ami a legszükségesebb, Eszenybe menekültek, ahol meghúzták magukat a nagypapa házában. Mindeközben pedig az ő otthonukban rendezkedtek be a Csap ostromát irányító szovjet vezetők. A ház alatt öt szobás bukert alakítottak ki. Eljött November 7.-e, az ostrom két napos felfüggesztését hozta magával, mivel megünnepelték a „nagy októberi szocialista forradalom” évfordulóját. Ekkor a család gondolta, hogy ez jó alkalom haza menni elhozni még pár dolgot a házból. Mikor a házhoz értek, akkor tudták meg, hogy a házuk milyen célokra lett átalakítva és, hogy a szovjet katonák jelenleg is ott tartózkodnak lerészegedve. Egyikük fegyverével hadonászva el is kergette őket. Majd csak a háború után tértek újra haza ekkor szembesültek igazán azzal, hogy nem maradt szinte semmijük. „A három hízónkat és az aprójószágot felzabálták, a lovainkat a szekereinkkel elrabolták, a bútorainkat eltüzelték (velük fűtöttek), a ruháinkat pedig kidobálták a sárba, ahol agyonáztatták őket az esők. Egy szál gyufa nem sok, annyink sem maradt.” Majd mikor édesapjuk is sikeresen hazajutott, rendbe szedték a házat, de

1946-ban egy szívinfarktus elvitte. „Én meg elhelyezkedtem a vasútnál, ahol előbb az átrakódon, később pedig a fűtőházban dolgoztam, s 1988-ban mentem nyugdíjba.”²⁰

II.3. Zsidó lakosság elhurcolása

1942-től 1944-ig Kállay Miklós kormánya működik Magyarországon, ő nem volt hajlandó eleget tenni a németek követelésének a zsidókkal kapcsolatban. Hitler személyesen kérte, hogy zárják gettókba és aztán pedig deportálják a zsidókat. Kállay még ekkor is időnyerést próbált alkalmazni, megpróbált kitérni a kérés alól, ami a németeknek nagyon sürgető volt, de végül Kállay ezt belügyi kérdésnek nyilvánította.²¹ Azonban 1944. március 19-én Német megszállás alá kerül Magyarország, ezzel hatalmas fordulat történik a zsidó lakosság életét érintően.²² Megkezdődik a zsidó lakosság gettókba tömörítése, majd elhurcolása. A folyamat Kárpátaljával és Észak-Erdéllyel veszi kezdetét, abból kifolyólag, hogy ezeken a területeken van a legtöbb zsidó, illetve itt élnek legkoncentráltabban. 1944 április 4-re már megvannak a tervek a gettósítás és begyűjtés menetére:

1. Össze kell gyűjteni a falvakban és kisvárosokban élő zsidókat, ideiglenesen zsinagógákban és közösségi épületekben kell elhelyezni.
2. Értékeik elkobzása után a falvakból és kisvárosokból összegyűlt zsidókat nagyobb, szomszédos városokba, általában megyeszékhely városok gettóiba kell szállítani.
3. Városi zsidókat is össze kell fogni, kijelölni egy területet a gettónak, ezeknek teljesen elzártnak kell lenni a város többi részétől. Általában a zsidónegyed adott otthont a gettónak, de voltak esetek ahol gyárak, áruházak, esetleg szabadég alatt lett kijelölve a gettó helye.
4. A zsidóknak megfelelő vasúti felszereltséggel rendelkező központokban kellett összegyűlniük, hogy gyorsan el tudják szállítani őket. A zsidóknak minden szakaszban speciális ellenőrzéseken kell átesni. A csendőrség és a rendőrség nyomozócsoportjainak meg kellett őket fosztania értéktárgyaiktól.²³

1944. április 16- ezen a napon kezdték meg végrehajtani a zsidók összeszedését, Ung vármegye és a közigazgatási kirendeltséghez tartozó területekről. A Csapról és környékéről elhurcolt zsidók az Ungvár mellett lévő Moskovits téglagyárba kerültek. Alkalmas hely volt a zsidók elszigetelésére, mivel egyik oldalról palánkokkal elzárt, másik oldalról mezőre nyíló gyár volt. Kintről a csendőrök felügyeltek, bent pedig zsidó rendőrség volt felállítva. Férfiakat és nőket, főleg a fiatalabbakat munkákra vitték ki. Az ungvári zsidók egy részét is ide helyezték, de mindenkit nem tudtak ide besűriteni, ezért a maradék zsidó ment a Glück fatelepre. Ezekben a gettókban zsúfoltság,

²⁰Kárpátalja lap 2010-09-10 / 37. szám; Város a Tisza és a Latorca közén; Lajos Mihály cikke.

²¹Tóth Gábor „Az eltávolítás haladéktalanul végrehajtandó” Deportálások kárpátalján a második világháború idején KMMI-füzetek, Ungvár 2009. 17.o.

²²Randolph L. BRAHAM: A népiirtás politikája: a holocaust Magyarországon. 1. kötet kötet, 2., bővített és átdolgozottkiadás., Budapest, Belvárosi Könyvkiadó, 1997. 382. o.

²³Tóth Gábor, Ungvár 2009. 18.o.

betegségek, egészségtelen körülmények uralkodtak, de ezeket tetézték még azok a csendőrök, akik a zsidók elrejtett vagyonaira vadásztak, és ezek előkerítéséért készek voltak vallasni és kínozni őket.²⁴

Munkácson május 9-én megtörtént a deportálási terveknek a véglegesítése, amelyet a magyar és német hatóság vitt véghez. Eszerint május 15 – június 11 között kell a deportálást lebonyolítani.²⁵ A tervek szerint szépen aprólékosan és pontosan 51 nap alatt teljesítették azt. Nem tekintve arra, hogy gyerek, nő az illető, 340 000 zsidót égettek el ezekben a napokban.²⁶

II.4. Málenkij Robot-ra elhurcoltak

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa ülésezett 1944. november 12-én. Határozatot hoznak 0036. számmal, ekkor még szigorúan titkos. A határozatban azt rendelik el, hogy a Kárpátalján élő 18 és 50 közötti magyar és német férfiak összeírását.²⁷ Kihirdették, hogy minden 16 és 50 év közötti férfinak meg kell jelenni másnap reggel 8 kor. Azokat a férfiakat, akik megjelentek csoportokba rendezték. Külön azokat a személyeket, akik fontos munkát végeztek, például asztalos, külön azokat, akik megsérültek és például elvesztették egy végtagjukat. Külön szedték azokat, akik jól beszéltek oroszul, mert azokat később felhasználhatták tolmácsnak. Ezeket a csoportokat elvitték. A férfiak abban a tudatban voltak, hogy először egy igazolásért mennek. Később abban, hogy 3 napos munkára (málenkij robot azaz kis munkára) viszik őket. De végül a Szovjetunió egy fogolytáborába kerültek, és itt szembesültek azzal a ténnyel, hogy lehet többé nem kerülnek haza.²⁸ Körülbelül 40 000 re tehető azoknak a férfiaknak a száma akiket elvittek először a szolyvai haláltáborba, majd akik túlélte, azokat vagonokban tovább szállították a Gulágok-ba. Akiket elvittek, többségükre vagy éhínség, vagy fagy, vagy fertőzések vártak, tehát a biztos halál.

Az volt a málenkij robot indoka, hogy sürgősen szükség van a férfiak munkájára, hiszen a háború miatt megsérült hidakat, vasútvonalakat rendbe kell tenni. De a cél az volt, hogy eltüntessék azokat, akik szerintük a rendszer ellenségei voltak, tehát akik a magyar hadseregben szolgáltak, amely 1944-ben visszavonult.²⁹

²⁴<http://www.csillagoshazak.hu/kronologia/1944/aprilis/15-21>

²⁵Randolp L. BRAHAM: A magyar holokauszt. 2. kötet. Budapest, Gondolat, 1988. 15. o

²⁶FAHÍDI Éva: AnimaRerum: A dolgok lelke. 2. kiad., Budapest, Tudomány Kiadó, 2005-2006. 27.o

²⁷<https://archivnet.hu/az-egesz-haboru-nem-kivant-kozsegunkbol-annyi-eletaldozatot-mint-a-szolyvai-fogolytabor-a-malenkij>

²⁸Dupka György A mi golgotánk Intermix Kiadó Ungvár-Budapest 2012. 266 .o.

²⁹3 S. BENEDEK András: A tetten érhető történelem. Intermix kiadó, Ungvár-Budapest,1993. 23. o

Ezt mutatja az is, hogy aki ukránnak, ruszinnak, szlováknak vallották magukat, vagy esetleg a „Miatyánkot” el tudták mondani szlovákul vagy ruszinul, nekik készítettek igazolást, és haza engedték őket.³⁰

Az első gyalogos menetszlopok 1944. november 18-án megindultak Szolyva felé. Idős örök kíséretében mentek a foglyok, nem is voltak sokan az örök, talán lett volna rá esély, hogy a sok férfi összefogva letudja győzni őket, de ezt senki nem kockáztatta meg, továbbá a férfiak félre is voltak informálva, sokat abban a hitben voltak, hogy igazolásért mennek. A szovjet katonák annak érdekében, hogy tovább is tartsák ezt a hitet bennük, civil ruhába öltöztek papírt fogtak a kezükbe és szembe mentek a foglyokkal, hogy azt a látszatot keltsék, hogy hát már szembe jön olyan csapat is akik megkapták az igazolást és elindultak haza.³¹ Haladtak az úton, nem kaptak se élelmet se vizet, tilos volt a sorból még ki is állni, ha egy folyó mellett mentek el és egy férfi kiállt a sorból, hogy igyon, azonnal figyelmeztetés nélkül lelőttek, ezt azzal indokolták, hogy biztosan szökni próbált. Amikor egy-egy településen mentek keresztül és az otthon maradt asszonyok vizet vagy élelmet vittek le a férfiaknak, nem csak azt büntették meg aki ezt el akarta venni, hanem azt a nőt is aki adni akarta. Történt olyan is, hogy egy nőt úgy megütöttek, hogy az be is esett az árokba. A férfiaknak aludni istállóban, olykor szabad ég alatt kellett, mindezt a novemberi hidegben, úgy, hogy a meleg ruháikat, cipőiket elvették az örök ha megtetszett nekik, és oda adták helyette az ő vékony, lyukas cipőiket ruháikat, vagy még azt sem. Sajnos ezeknek köszönhetően betegek, lázasak lettek, és már betegen érkeztek Szolyvára, ide kerültek a Csapról elhurcolt férfiak is. Elkezdődött a dolgoztatásuk, vasútépítés, hídépítés, fahordás és ehhez hasonlóak, már itt rengetegen belehaltak a körülményekbe. Akik túléltek, azokat tovább vitték az Uzsoki-hágón Sztarij Szamborig, vagy Novij Szamborig, innen marhaszállító vagonokba, bezúfolva más-más lágerekbe.³²

2-3 év múlva kezdtek hazatérni az emberek, voltak többen, akik hazatértek és hamarosan meg is haltak, mert ott már súlyos betegségeket szereztek. Akiket elvittek, azok közül a többség földműves családból való volt.³³ Tehetősebb férfiakra nagy adókat számoltak fel, de mindig olyanokat, hogy ne tudja kifizetni, és mindenét elvegyenek. A Csapi Községi Népbizottság által összeállított lista alapján, amelyet 1945. június 10-én állítottak össze, 92 csapi lakost hurcoltak el hadifogságba. Ezek közül a legfiatalabb Kojcsa Zoltán(1924) és Komár József (1924), legidősebb Molnár István (1891). Az elvitt 92 férfiból mindössze 36 tért haza családjához.³⁴

³⁰<https://archivnet.hu/az-egesz-haboru-nem-kivant-kozsegunkbol-annyi-eletaldozatot-mint-a-szolyvai-fogolytabor-a-malenkij>

³¹Csanádi György: Sorsfordító évek sodrában. Poliprint. Ungvár, 2004.68. o

³²Kárpátaljai magyarok a Szovjetunió hadifogoly- és munkatáboraiiban (1944-1953) Molnár D. Erzsébet; Debreceni egyetem BTK 2015.

³³Betekintő 13. évf. 1. sz. 43–57. o. Váradi Natália, A szovjet hatalom kiépítésének kezdeti lépései Kárpátalján 1944–1946.

³⁴Dupka György A mi golgotánk Intermix Kiadó Ungvár-Budapest 2012. 266 .o.

A második világháború és a sztálinizmus áldozatának emlékére és tiszteletére Csapon 1989. november 26-án a temetőben emlékművet állítottak. Balog Tiborné visszaemlékezése szerint a hivatalos regisztrációt követően is hurcoltak el embereket, így vitték el rokonát Siegel Ferencet, aki kocsivizsgálóként dolgozott a vasúton, és munkába menet tartóztatták le. Végül Szibériába vitték, majd 1947 őszén térhetett haza betegen, fertőzés miatt amputálták az egyik lábát hazatérését követően. Majd élete végéig fél lábbal folytatta a kocsis vizsgálást. Hasonlóan vitték el Palkó Gyuláné édesapját Nagy Lajost, akit romeltakarítás után szállítottak el Orelbe.³⁵ „a náluk lakó határőrtszert megkerestette, és megindult a levelezés cenzúra alatt. Mindössze pár levélről van szó. 7 éves voltam akkor. Ahogy aztán mesélte, kosár- és bútorfonó műhelybe került. Balázs Gábor budapesti volt a mesterük. (...) Így menekült meg a fagy és éhhaláltól. 1946. november végén került haza. Szedett-vedett göncökben, de a német zubbonyra emlékszem, mert megijedtünk és nem akartuk megismerni. A csapi mozdonyszínen helyezkedett el, és onnan ment nyugdíjba, majd 1984. február 29-én meghalt. 72 éves volt.”³⁶ 1.számú melléklet: Csap mártírjai és elesett honvédjei.

II.5. Népeség szám a világháború alatt

1941-ben Csap népesége 3498 fő, ebből 3416 magyar, 13 német 26rutén, 23 egyéb. 1415 Református, 351Görög Katolikus, 1321Római Katolikus, 48 Evangélikus, 1 Unitárius, 1 Baptista, 359 Izraelita, 2 Egyéb.³⁷

A Lakosság korcsoport szerint nemenként:

	Össz.	0	1-2	3-5	6-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-59	60-64	65-69	70-x
Férfi	1333	51	55	92	144	166	183	106	189	175	116	123	87	143	39	23	41
Nő	1765	35	56	93	135	147	197	152	163	166	129	125	100	135	32	34	66

A 6 évesnél idősebb népeség iskolai végzettsége szerint: 6 évnél idősebb népeség: 3116 fő, ebből 347 nem ír és nem olvas, 544 ír, olvas, de kevesebb mint az elemi iskola 4 osztályát végezte el, 663 fő 4 osztályt fejezett, 944 fő 6 osztályt, 149 fő 8 osztályt. 454-en elkezdtek a középiskolát, ebből 153 fő be is fejezte. Főiskolai végzettséggel 15 fő rendelkezett.

A 15 éves és idősebb népeség családi állapota: 1225 férfiból 469 volt nőtlen, 718 házas és 33 özvegy, 5 pedig elvált. 1299 nőből 401 hajadon, 731 házas, 157 özvegy és 10 elvált.³⁸

³⁵Dupka György A mi golgotánk Intermix Kiadó Ungvár-Budapest 2012. 267 .o.

³⁶ Adatközlő: Palkó Gyuláné

³⁷Kárpátalja településeinek nemzetiségi (Anyanyelvi) adatai (1880-1941) Központi statisztikai hivatal Budapest 1996. 105; 322.oldal

³⁸ 1941. EVI NÉPSZÁMLÁLÁS DEMOGRÁFIAI ADATOK KÖZSÉGENKÉNT (Országhatáron kívüli terület) Kézirat KSH KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL 1990 Kiadás. 94; 106, 107; 157; 167; 221; 322; 323.old.

II.6. Kárpátalja és Csap Szovjetunióhoz csatolása.

1944. október 31-én megtörténik a Kárpátontúli Ukrajna (Zákárpátszka Ukrájiná) Kommunista Pártja munkácsi szervezetének az újjászervezése. Ezt követően pár héttel később november 19-én már összehívják az első pártkonferenciát, amelynek a munkácsi Peremoha (Győzelem) mozi adott otthont. Mindenképp úgy akarták Kárpátalját a Szovjetunióhoz csatolni, mintha az a lakosság kérése lett volna. A vezetés gondoskodott arról, hogy olyan felek jelenjenek meg, akik majd oda szavaznak, ahová ők szeretnék. Többek között jelen voltak a partizánok, NKVD emberei, illetve a területet elfoglaló IV. Ukrán Front 18. hadseregének a képviselői. Tehát úgy volt megrendezve az egész, hogy magyar lakta települések képviselői nem is voltak jelen a szavazáson.³⁹ Egy a moziban jelen lévő szovjet katona így emlékezett vissza az eseményekre: *„Tele volt a mozi terme. Elöl, az asztal mellett egy orosz tiszt ült, aki elmondotta, hogy a gyűlés célja Kárpátalja hovatartozásának eldöntése. Kárpátalja Csehszlovákiához, a Szovjetunióhoz vagy Magyarországhoz tartozzon. A legtöbben Csehszlovákiát akarták, utána következett Magyarország, a legkevesebb híve a Szovjetunióhoz való csatlakozásnak volt. A tiszt intett, a géppisztolyos pufajkások állták el az ajtókat. A tiszt újra feltette a kérdést: ki van mellette, hogy Kárpátalja Szovjet-Ukrajnához csatlakozzon? És kezdetét vette a választási procedúra.”*⁴⁰

Már a szavazás előtti napokban megkezdődött titokban az előkészítés, településről településre jártak a hatóságok, azzal az ürüggyel, hogy ők azért gyűjtenek aláírást, hogy haza hozassák az elhurcolt férfiakat, tehát mindenkit győzködtek, hogy írják alá, ha szeretnék viszont látni elhurcolt apjukat, férjüket, fiúkat. Az emberek nyelvtudás hiányában és annak hitében, hogy ezáltal tényleg segíti azt, hogy családtagja minél hamarabb hazakerüljön, aláírták ezt a papírt. De ebben egyáltalán nem az volt, mint amit a hatóságok mondtak. Valójában ezzel azt írták alá, hogy szeretnék, ha Kárpátalja „újraegyesülne” Szovjet-Ukrajnával.⁴¹

A kongresszus meghozza a határozatot, és ezáltal kimondja, hogy a terület egyesül Szovjetunióval, nem sokkal később létrejön a Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsa. A csehek vesztettek, ezt be kell látniuk. Sztálin levelet küldött Benesnek arról, hogy a nép meghozta a döntést, és hát ő tiszteletben akarja tartani a népakaratot. Némec, mint Csehszlovákia képviselője az összes csehszlovák hivatalnokkal együtt 1944. december 8-án elhagyta Kárpátalját.⁴²

³⁹Betekintő 13. évf. 1. sz. 43–57. o. Váradi Natália, A szovjet hatalom kiépítésének kezdeti lépései Kárpátalján 1944–1946; 45.o.

⁴⁰KAPU, Az értelmiség magyar folyóirata 1999.06-07. 77.o.

⁴¹Valóság 2003. 10. Botlik József: Kárpátalja mint Zakarpatszka-Ukrajna autonóm szovjet tagköztársaság I. 74.o.

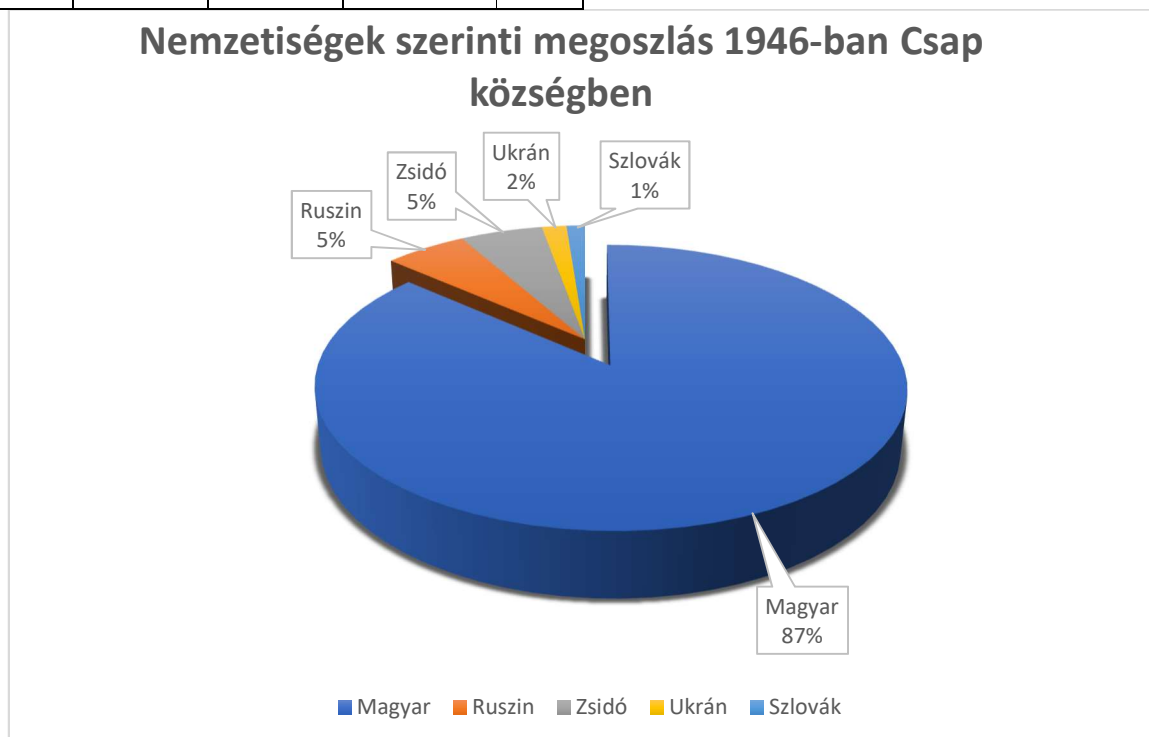
⁴²Betekintő 13. évf. 1. sz. 43–57. o. Váradi Natália, A szovjet hatalom kiépítésének kezdeti lépései Kárpátalján 1944–1946; 47.o.

III. FEJEZET. A HÁBORÚ UTÁN

III.1. A Sztálini diktatúra éveiben

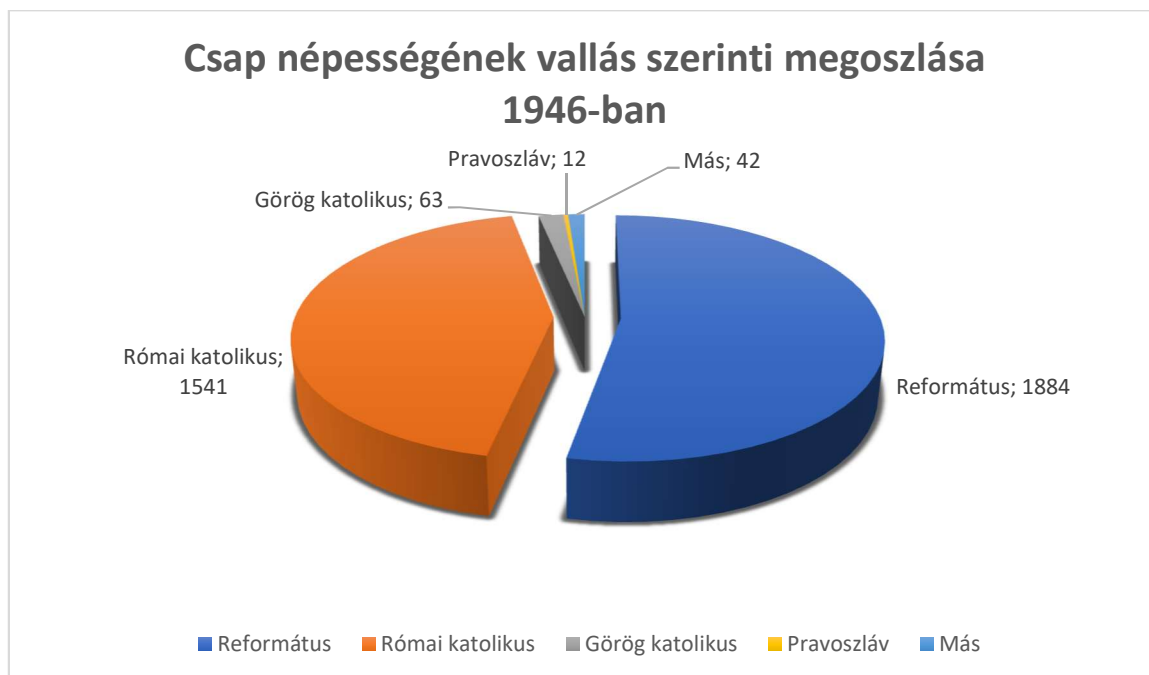
A háború befejeződik Európában 1945. május 9-én.⁴³ 1953-ig, vagyis Sztálin haláláig a Sztálini diktatúra jellemezte a korszakot, majd ezt követően a Hruscsovi enyhülés politikája.

1946. évi adatok Csap község lakosairól											
Lakosok száma összesen	Munkás	Szolgálatot teljesítő	Egyéb	Ukrán	Magyar	Ruszin	Szlovák	Zsidó	Más	Mozgásképtelen	Nyugdíjas
3542	1094	136		60	3232	201	45		0	5	162
Vallás szerinti megoszlás											
Református	Római-katolikus	Görög-katolikus	Pravoszláv	Más							
1884	1541	63	12	42							

⁴³http://epa.oszk.hu/00500/00595/00026/pdf/EPA00595_Egyutt_2008_2_080-088.pdf Letöltés dátuma: 2020. 04. 19

⁴⁴ Kárpátaljai Állami Levéltár, Fond P-1937, Opisz 1, od.zb. 2

Csap, mint Kárpátalja része a történelem során már megélt több hatalmi rendszert, és ennek következtében folytonosan rá volt kényszerülve, hogy alkalmazkodjon az éppen aktuális „legitim” állam irányításához és az adott keretek között intézze a település vezetését is. Amire fontos megemlítenünk az az, hogy a település, amely ekkor még falu a fentebbi történések folytán hozzá kellett szokjon, hogy amikor éppen más állam részeként működött, akkor annak az államnak a saját államnyelvét igazítsa be a vezetés mindennapjaiba. A fent említettek alatt azt értem, hogy a lakosság jelentős része mindig is magyar nemzetiségű volt. A történelem során már többször előfordult, hogy a közigazgatást nem anyanyelven kellett intézni, értve ezalatt különböző iratok elkészítését, stb. A levéltárban talált iratok között is az volt a jellemző, hogy kezdetben az iratok vagy orosz, vagy pedig magyar nyelven voltak olvashatóak. A vezetés különböző gyűléseinek, tanácsainak jegyzőkönyvét magyarul készítették el, de olvasható még az ungvári járás felé történő jelentés magyar nyelven is, melyben egy telefon rendeletre ad a csapi vezetés választ. Olyan üzlet-táviratlap is akad azonban, amely bár magyar nyelvű formanyomtatvány, mégis már oroszul lett kitöltve.⁴⁶ A fentebb említett iratok java 1946-os keltezésű, tehát könnyen lehet arra következtetni, hogy ha nem is azon nyomban, de az új hatalom igyekezett saját akaratának érvényre juttatására, és így az orosz nyelv meghonosítására a település vezetésében, közigazgatásában. Az iratok időrendben való elhelyezése is a fentebb leírtakat támasztja alá, hiszen haladva az idővel egyre több irat olvasható már orosz nyelven. Említésre méltó az is, hogy még az 1946-os városi vezetés teljes mértékben magyar ajkú emberek tevődött össze. A néptanács vezetéséért Magyar Elek felelt, a titkár pedig Boksay Péter volt, a jegyzőkönyvbe bekerült nevek közül megemlítenék párat,

⁴⁵ Kárpátaljai Állami Levéltár, Fond P-1937, Opisz 1, od.zb. 2

⁴⁶ Iratok fellelhetősége: Kárpátaljai Állami Levéltár, Fond P-1937, Opisz 1.

alátámasztva azon felvetést, hogy a vezetésben magyar ajkú emberek voltak. Az alelnök nem más volt, mint Ungvári Ferenc. Az akkor még falusi néptanács dolgozója volt Bocskai János, Erdő József, Kovács Dezső. Ezen fellelhető iratokból⁴⁷ továbbá az is kiderül, hogy, mint a végrehajtott hatalom alá tartozó csapi falusi néptanács tagjainak díjazása már a szovjet időben szokásos fizető eszköz által került meghatározásra, mégpedig rubelben. Bár azt gondolnánk, hogy az elnök részesül a legjobb díjazásban, azonban a városi tisztségviselők közül a titkár kapta a legmagasabb fizetést, névszerint Boksay Péter, a titkár juttatását ugyanis 600 rubelben állapította meg a gyűlés, míg Magyar Elek bére 500 rubelben került megállapításra. Az indoklásból az vehető ki, hogy az infláció magas volt, és ezt az összeget csak a létminimum végett kellett megállapítani továbbá, hogy a tisztségviselők kellően motiváltak maradjanak. Az iratok tanulmányozása során azt a következtetést lehet még levonni, hogy mint a jegyzőkönyv, és sok minden más irat, ami magyarul készült, azt nem kézírással vetették papírra, hanem nyomtatott betűvel, ami arra enged következtetni, hogy a rövid magyar mult hagyatéka lehetett egy írógép, amelyet előszeretettel használtak. Azonban a háborút követő pár évben készült orosz nyelvű dokumentumok mind kézzel írott formában születtek meg, és lettek a város történelmének részévé. A frissen szerzett területekre még nem érkezett írógépet küldeni a szovjet vezetés.

A falusi néptanács 1946-ban határozat képes volt majdnem minden gyűlésen, az egyik ilyen alkalommal egy érdekes határozatot fogadtak el, mégpedig, hogy a záróra a boltokban hétköznapokon 9 óra, míg vásár illetve ünnepnapokon 10 óra közép európai időszámítás szerint, aki pedig ezen önkormányzati rendeletnek nem tett eleget, az 15-50 rubel pénzbírsággal volt szankcionálható. Ezt azért látták indokoltnak, mert rengeteg volt az átutazó, továbbá egyéb helybéli egyén, akik az éjszakai dorbézolásokkal veszélyeztették a város közbiztonságát, hiszen többnyire alkoholos befolyásoltság alatt különböző garázda tetteket követtek el. A határozatok, illetve egyéb dokumentumok megírásából az is kiderül, hogy a vezetés korántsem alkalmatlan emberekből állt, hiszen a szövegből nem csak az értelmiség megléte szűrhető le, mindazonáltal még megfelelő jogi terminológiát is tartalmaz helyenként. A határozat magyar nyelven született, pedig már ekkoriban a hivatalos nyelv az nem más volt mint az orosz, azonban ebből is jól látszik, hogy még a kezdetleges időkben egy átmeneti szakasz volt, és az akkori vezetés még nem állt készen az új nyelv teljes elsajátítására. A falusi vezetésnek a központok felé különféle adatgyűjtési feladatokat is kellett végeznie, amelyek többnyire különböző ingóságok, illetve ingatlanok nyilvántartásba vételéről szólt, feltehetően a későbbi államosítás elősegítése érdekében kellett mindezen feladatokat elvégezniük.

Az 5/1946-os határozatával a néptanács megalakította a tűzoltóságot, 18-30 éves önkéntes férfiak híján 18-30 év közti férfiak kijelölésével történt, ez a tűzoltóság pedig mint hivatásos

⁴⁷ Csap falusi néptanács gyűlésének jegyzőkönyve.

állomány jött létre. Elnöke Gulyás Ignác lett, alelnöke Kun József. A 8/1946-os határozatával pedig a csapi néptanács megalakította az éjjeliőrségét is. Erre pedig azért volt szükség, mivel a fentebb már említett gyakori kicsapongások (amelyek miatt „korán” kellett bezárni) a közbiztonságot súlyosan veszélyeztették. Összességében elmondható az, hogy az új körülményekhez alkalmazkodni kellett a vezetésnek, továbbá a háború következtében megszűnt intézményeket kellett újjá éleszteni, illetve közösségi feladatokat ellátni, vagy egyébként olyan intézmények létrehozása, amelyek korábban a településen nem is léteztek, de a közösségnek szüksége volt rá. A vezetőségnek tehát komoly szerepe volt a rend helyreállításában, a helyzet stabilizálásában, hiszen a közszükségletet ki kellett elégíteni, továbbá meg kellett felelni az újdonsült „vezetőknek” is.⁴⁸

Közvetlenül a háború után Csap és a környező falvak nagyon rossz állapotban voltak, nem lehetett találni házat, ami ne szenvedett volna valamilyen sérülést. Az állatállományt tekintve vagy elpusztultak az állatok a harcokban, vagy a szovjet katonák megették őket.⁴⁹ Mivel vége lett a háborúnak rövidesen megkezdődött mindennek az újjáépítése. A csapi vasúti csomópont még mindig nagyon fontos tényező, ezért a vasúttal kapcsolatos legsürgetőbb dolgokkal kezdték az újjáépítést, a fűtőházzal és a vízművekkel. 1946-47 között a Csap-Bátyú vasúti vonalnak végzik el az átalakítását, az eddigi keskeny sínpárt szélesre módosították. Majd az összesen elvégezték ezeket a módosításokat. A vasutat felújítják, rekonstruálják, amelyet 1959-re fejeznek be.⁵⁰

Orosz-magyar kétnyelvű Általános Iskola nyílt 1945-ben a volt cseh tannyelvű iskola helyén. 1948 július 3-i ülésen a szakszervezet beszámolójára reagálva kötelezték a szakszervezet elnökét, hogy szervezzen az iskolában Marx és Leninista szakköröket a tanárok, illetve a politikában jártas tanulók részvételével. Továbbá minden nap olvastassák a tanulókkal az újságokat, hogy ezáltal bevezetést nyerjenek a politikai ügyekbe, amelyek a Szovjetunióval kapcsolatosak. Kötelezték az újságra való előfizetést a tanároknak és a felső osztályos tanulóknak.⁵¹

1946-1950 között a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának Központi Bizottsága 4 határozatot fogadott el Kárpátalja fejlesztésére vonatkozóan. Ezen határozatokban rendelik el azt, hogy a megyébe kell telepíteni 300 ezer szakembert, többek között mérnököt, agronómust, gépészt, pedagógust, egészségügyi dolgozót, stb. Ez valójában nem csupán a fejlődést célozta meg, hanem az kiterjedt oroszosítást is.⁵²

1946 május 29-én táviratot küldtek Ungvárról, hogy Csapon számolják össze a lakott és a lakatlan zsidó épületeket és tegyenek róla jelentést május 30-án délig. A forrásból nem derül ki,

⁴⁸ Kárpátaljai Állami Archívum Fond P-1937, Opisz 1, od.zb. 1-3 iratok alapján levonható következtetés

⁴⁹ Kárpátalja lap 2010-09-10 / 37. szám; Város a Tisza és a Latorca közén; Lajos Mihály cikke.

⁵⁰ Palkó István: Csap Története 2016.

⁵¹ Kárpátaljai Állami Archívum Fond P-1937, opisz 1, od.zb. 12, lap 14

⁵² Betekintő 13. évf. 1. sz. 43–57. o. Váradi Natália, A szovjet hatalom kiépítésének kezdeti lépései Kárpátalján 1944–1946; 50.o.

hogy miért szükséges ez az összeszámolás, de feltehetőleg ezekbe telepítették a Csapra érkezett szakembereket.⁵³

Sok szakembert telepítenek 1945 után. A településnek ekkor nagy gazdasági és stratégiai jelentősége van. Gazdaságilag a birodalom nyugati kapuja. Katonai szempontból olyan vasúti csomópont. Ennek köszönhetően 1957-ben városi rangot kapott a település az SZKP főtitkárától Nyikita Szergejevics Hruscsovtól.⁵⁴

Az Ukrán Állami Munkaügyi Takarékpénztárak és Állami Hitel Osztályának 1946. március 7-én kelt, a kárpátaljai térségi alulról szerveződő takarékosztályok szervezéséről szóló utasítása és az 1946. május 28-án kelt Kárpátaljai Regionális Takarékpénztár és Állami Hitel javaslata alapján Csap község elnöksége határozatot hozott az I. kategóriás takarékpénztár felállításáról, és erre a célra a főutcán, a 78-as házban helyiséget biztosított ehhez.⁵⁵

Az USZSZK büntetőtörvényének 54. §-a alapján 1947-ben perek sorát indították el Kárpátalján, koholt vádakkal börtönre ítélik azokat, akik 1938-44 közötti években a Magyar Királyság alatt bármilyen tisztséget viselt. Ezzel meg akarták félemlíteni a magyar értelmiséget, illetve el akarták szigetelni őket.⁵⁶

1945-től 49-ig Magyar Elek volt a néptanács elnöke. A 1949 szeptember 28-i csapi falusi tanács 12.- ülésén leváltották tisztségéből, munkáját nem találták megfelelőnek, mivel úgy vélték, hogy nem az állam érdekeit veszi figyelembe, hanem a „ellenségét”. A vádak ellene: nem a megfelelő rendszerben vetette a kukoricát, dekoratív fák kivágása és ehhez hasonlóak. Még ugyanezen gyűlésen meg is választották utódját, az addig titkár pozíciót betöltő Prokopec Jurij Ivánovicst.⁵⁷

Népesség Csapön korosztályokra bontva 1951 január 1-es népszámlálási adtok alapján:

1951. évi adatok Csap község lakosainak számáról			1952. évi adatok Csap község lakosainak számáról		
Lakosok száma összesen	Férfiak	Nők	Lakosok száma összesen	Férfiak	Nők
3616	1756	1860	4022	1955	2067

58

⁵³Kárpátaljai Állami Levéltár, Fond P-1937, opisz 1, od.zb. 2

⁵⁴Bakó Boglárka szerk Csernicskó István – Csap 2003. 334.o.

⁵⁵Kárpátaljai Állami Levéltár, Fond P-1937, opisz 1, od.zb.1, lap 19

⁵⁶Valóság 2003. 10. Botlik József: Kárpátalja mint Zakarpatszka-Ukrajna autonóm szovjet tagköztársaság I. 69.o.

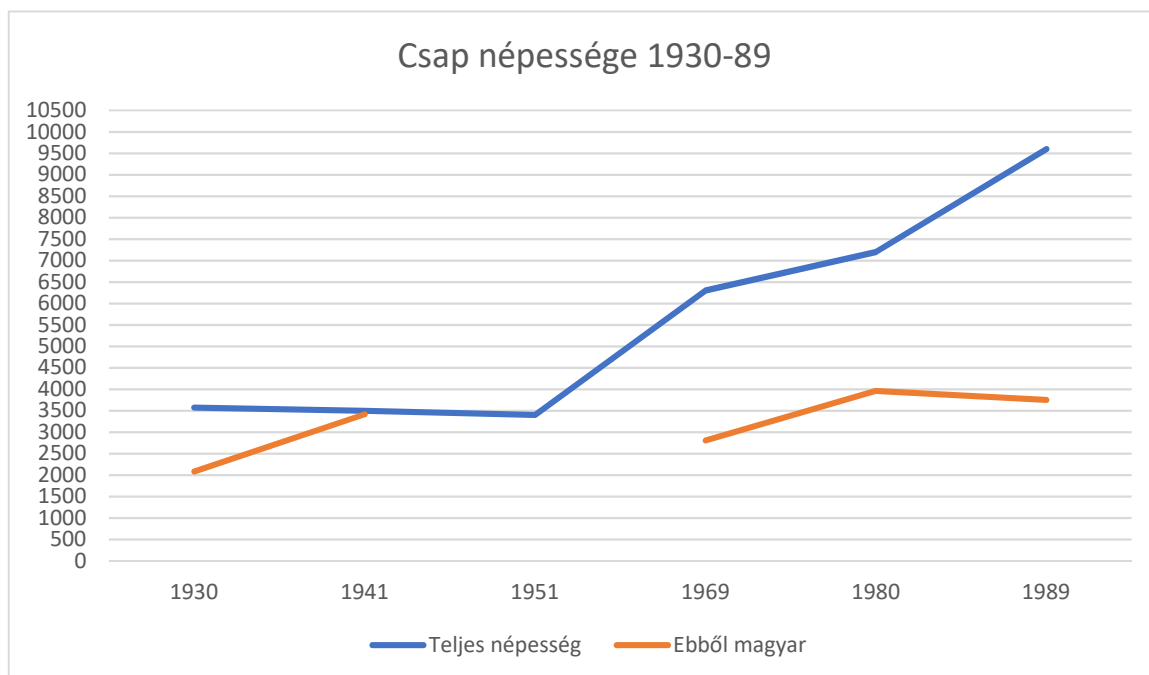
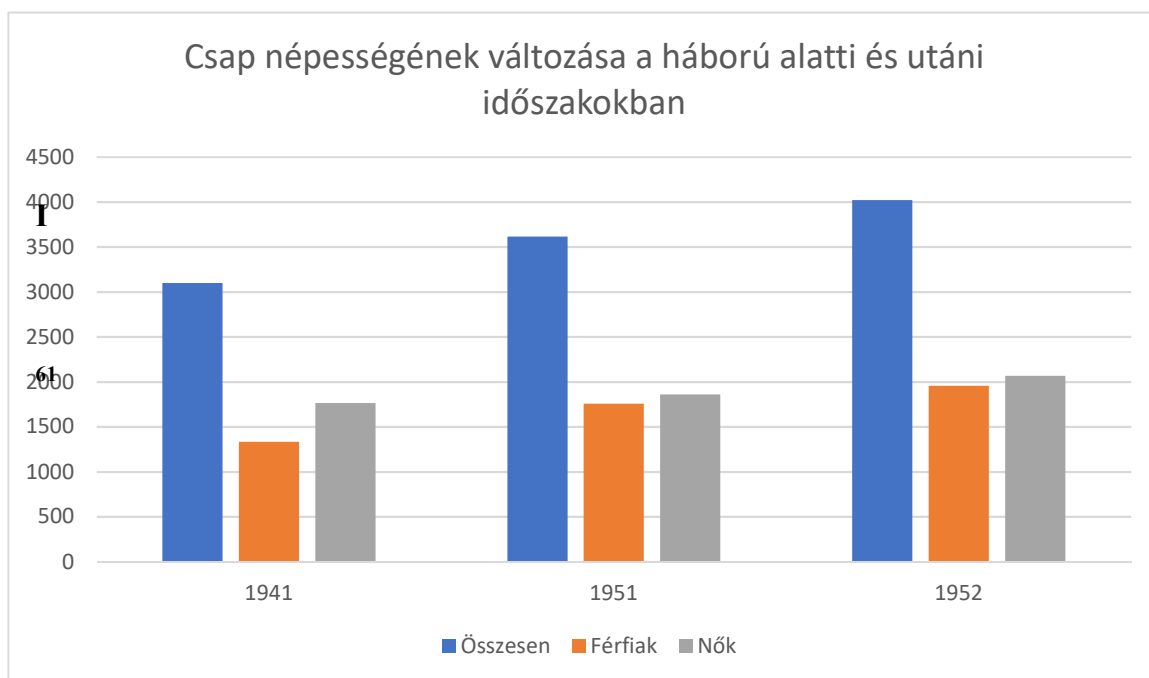
⁵⁷Kárpátaljai Állami Levéltár, Fond P-1937, opisz 1, od.zb. 20, lap 26-29,35

⁵⁸Kárpátaljai Állami Levéltár, Fond P-1937, opisz 1, od.zb. 8 lap 2

59

	Teljes népesség	Ebből magyar
1930	3572	2082
1941	3498	3416
1951	3402	
1969	6300	2800
1980	7200	3960
1989	9600	3750

60

⁵⁹ KSH Népszámlálás Országhatáron kívüli terület, Csap; Kárpátaljai Állami Levéltár, Fond P-1937, opisz 1, od.zb. 8; Palkó István: Csap Történelme.

⁶⁰ KSH Népszámlálás Országhatáron kívüli terület, Csap; Kárpátaljai Állami Levéltár, Fond P-1937, opisz 1, od.zb. 8

II.2 Hruscsovi enyhülés és fejlődés

1953. március 5-én 74 évesen Joszif Sztálin meghalt. A hatalmi harc kiéleződött a jelöltek között. 1953 szeptemberében Nyikita Szergejevics Hruscsov lesz az első titkár, majd 57-ben átveszi a teljes irányítást a párt felett és minden hatalmi ág az ő kezében összpontosul. Ez az időszak a Szovjetunió pozitív időszaka a lakosság életszínvonalának növekedése és a diktatórikus korlátozások szempontjából.⁶²

Az 1953-as csapi falusi tanácsban vegyes volt a képviselők összetétele nemzetiségüket tekintve 19 magyar, 10 ukrán, 6 orosz.⁶³ 1953-ban megkezdődött a kórház építése Csapon. 1956-ban az építést vezető mérnök elmondta, hogy a tervek szerint 56 végére fejeznék az építkezést, ha a finanszírozása a megfelelő ütemben zajlana. 1956 június 27-ig 24 ezer rubel került elköltésre, de a teljes befejezésre szükséges még 55 ezer. A vezetés már évek óta arra hivatkozott, hogy nincs elég pénz rá. 1956-ban már a képviselők és az emberek is felszólaltak, hogy ideje lenne befejezni végre, mert csapnak már rég szüksége van a kórházra.⁶⁴

1956-ban történik az iskola szétválása, a kétnyelvű helyett lett külön magyar és orosz. Az így létrejövő magyar középiskola először Ivan Frankó nevét viselte és vasúti fenntartású volt 1956-os iratanyagban olvasható, hogy az iskola szétválását követően kéri a vasutat, a falusi kereskedelmi üzlethálózatot (Szilpó) és a szülőket, hogy járuljanak hozzá a magyar iskola (akkor még 23-as számú iskola) felszereléséhez.⁶⁵ 1960-ban már nem vasúti támogatású az iskola, mivel átvette a városi tanács.⁶⁶

1957 június 14-én a kórház főorvosa Korovkina P.I. kérelmet nyújtott be a csapi falusi tanácshoz, melyben kéri, hogy vezessék be a vizet, és lássák el a kórházat mosógéppel, mert az nagyban megkönnyítené az ott dolgozók munkáját, szeretné, hogy a kórházi ágyak számát 35-re emeljék az akkori 24-ről, és ez fokozatosan emelkedjen legalább 48-ig. Tájékoztatást ad a kórház állapotáról és az ott dolgozókról, leírja, ekkor 6 orvos lát el 24 beteget a teljes személyzet 23 főből áll, 4 felcser pontot működtetnek a város különböző pontjain, köztük közvetlenül a vasúti munkások munkahelyén. Tájékoztatja a tanácsot a központi fűtés elkészült bekötéséről, továbbá ehhez is kér 100 köbméter fát és szenet. A kórház felszerelése ekkor elég szegényes, egy röntgen gépen kívül nem sok más található, nem rendelkezik mentőautóval, nincsenek gyerekágyak, sőt gyerek részleg

⁶² Kárpátalja 1919-1991 Történelem, politika, kultúra; Argumentum MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete Ungvár, 2010.

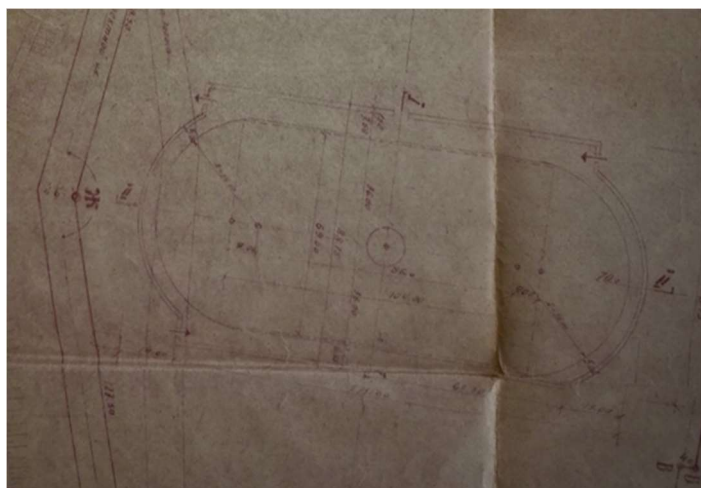
⁶³ Kárpátaljai Állami Levéltár, Fond P-1937, op. 1, od.zb. lap 47

⁶⁴ Ugyanott od.zb. 76, lap 28

⁶⁵ Ugyanott od.zb. 76

⁶⁶ Kárpátalja lap 2010-09-10 / 37. szám; Város a Tisza és a Latorca közén; Lajos Mihály cikke, Maha László Iskola igazgató interjújából.

sem, ezért a beteg gyerekeket csak otthon tudják kezelni, egy ügyeletes orvos van minden éjszaka, szakember hiány van.⁶⁷

⁶⁸ 1956 szeptember 8-án a tanács megtervezte a sport stadion építését Csapon. A tervek alapján leírták az elhelyezkedését, méretezését, ezekről tervrajzot is készítettek, bejárata az iskolával szemben található.⁶⁹

1957-től megindul a Szovjetunióban a lakásfejlesztési program, úgynevezett Hruscsovokák építésébe kezdenek szinte minden városban. A Hruscsovka egy 3-5 emeletes összkomfortos lakóépület, amely a lakáshiányra volt elhivatott megoldást nyújtani. Sokan azért akartak inkább ilyenbe költözni, mert ezekben már volt vezetékes víz, és a szennyvíz elvezetés is meg volt építve. Maximum 5 emelet volt egy ilyen épület többnyire azért, mert 6. emelettől már lifttel kellett volna rendelkeznie az épületnek. Csapon is számos Hruscsovka épült fel a 60-as évek elejétől.

A gazdasági fejlesztések tovább folytatódnak Csapon. Az állomás teljesen újjáépült, beindulnak újabb különböző vasúti vállalatok, pl: a műszaki kocsivizsgáló részleg, a kocsiszín, a gépesített rakodórészleg, a forgózsámoly-cserélő részleg stb. A város népessége 1969-ben 6300 személy.⁷⁰

Egy 1964-es újság így ír csapról: „A szovjet rendszer éveiben nagyot fejlődött a város, alapjában véve egészen újjáépült. Egész utcák, új városnegyedek épültek, 2—4-emeletes házakkal. Új, nagy korszerű vasútállomás és pályaudvar épült, amely mind nagyobb forgalmat bonyolít le. Az állomás előtti teret átalakították és kibővítették. Ez a város központja. Itt van az új Ukrajna szálloda, a vámhivatal, az áruház, a „Kárpáti“- étterem, élelmiszer, könyv- és ajándéktárgy üzlet, valamint a kolhoz-piac. Az ipari üzemek közül Csap legnagyobb jelentőségű üzeme a vasúti gócpont hő- és villanymozdony-depójával, teherárú-átrakodó raktárával stb. A vasútállomás mind nagyobb szerepet tölt be a Szovjetunió és Csehszlovákia, valamint Magyarország között egyre növekvő vasúti forgalomban. Ezenkívül jelentősek a téglá- és cserépgyár, a lakosság ellátásra szolgáló kombinát és a malom..... Csap lakosai kegyelettel őrzik azok emlékét, akik életüket áldozták fel a felszabadulásért. Szép gránit- emlékmű örökíti meg az elesett hősök emlékét. A város lakóinak örömteljes eseményben volt részük Hruscsov elvtárs látogatásai alkalmával, aki az utóbbi években

⁶⁷ A stadion tervrajza Kárpátaljai Állami Levéltár, Fond P-1937, op.1, od.zb. 90

⁶⁸ Ugyanott op. 1, od.zb. lap 89

⁶⁹ Ugyanott op. 1, od.zb. lap 89

⁷⁰ Csap történelme, Palkó István 2016. https://tiszastage.blog.hu/2016/08/25/csap_tortenelme_224

*háromszor volt Csapon. Elbeszélgetett a város dolgozóival mindennapi problémájukról. Csapot joggal megilleti az elnevezés: virágzó határváros.*⁷¹

1953-ban a Csapon működő téglá és cserépgyár működésére panasz volt, mivel túl sok volt a selejt. Téglából 9% cserépből 12%-os arányban gyártottak selejtet a maximum 2-3% helyett. Ekkor 8 munkást el is bocsátottak,⁷² 1975-80 között korszerűsítették, és már 150-200 embernek tudott munkát adni a téglagyár.⁷³

A Csapi vasúti csomópontnál speciális rakodó parkot építettek, és 100 tonna teherbírású portálos elektromos darukat is telepítettek. Új állomásépület és szálloda is épült. A hétéves terv kezdetére a vasút helyreállítás be is fejeződött. A építkezéseknek köszönhetően megnőtt az építőanyag igény, rövid időn belül a téglagyár 100 ezer téglát és 32 ezer cserepet készített évente. Később növekedett a munkaütem és jelentősen megnőtt a kapacitása az új nagyteljesítményű gépeknek, préseknek, kotrógépeknek, motoros mozdonyoknak köszönhetően. 1967-ben 3 millió téglát és 1,2 millió cserepet gyártottak. A vasúti munkások között versengés alakult ki, szerelés, áruszállítás, stb terén.⁷⁴

1975-80 közötti években épült egy varroda, amely az Ungvári Varroda csapi részlege lett. Illetve a vasút is egyre több embernek biztosítja a megélhetését, ezekben az években már 5000 alkalmazottal rendelkezett.

1980-as évek elején a város területe 619 hektár, lakossága 7200, magyar ajkú ebből 3960. Már ekkor két kórház (egy a vasutasoknak), két középiskola, tizenegy vasúti vállalat, hat kereskedelmi rendszer, hat könyvtár mindent beleszámolva 62 szervezet és intézmény volt. Lakossága 1989-ben 9600 fő, ebből 3750 magyar ajkú.⁷⁵

Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség városi alapszervezete megalakul 1989. május 26-án. Tagok száma ekkor 414, már ezen az éven emlékművet avattak fel a temetőben II. világháború és a sztálinizmus áldozatainak emlékére és tiszteletére.⁷⁶

III.3. A kolhoz működése és kiépülése Csapon

A kolhoz (коллективное хозяйство) azaz közös gazdaság, szóösszevonással keletkezett rövidítés. Kárpátalján 1946-48 között megy végbe a kolhozosítás, attól a kis vagyontól is megszabadítják a magyar embereket, ami esetleg megmaradt nekik. 1948-50 között a gazdaság teljesen átalakul szovjet mintára. Hromadákat hoznak létre a falvakban. A föld ezután hivatalosan a gazdák

⁷¹Szabad Földműves, 1964. január-július (15. évfolyam, 1-53. szám)1964-02-08 / 12. szám

⁷²Kárpátaljai Állami Levéltár, Fond P-1937, op. 1, od.zb. 47

⁷³Csap történelme, Palkó István 2016. https://tizastage.blog.hu/2016/08/25/csap_tortenelme_224

⁷⁴<http://ukrskr.com.ua/zakarp/uzhgorodskiy/chop-uzhgorodskiy-rayon-zakarpatska-oblast>

⁷⁵Csap történelme, Palkó István 2016. https://tizastage.blog.hu/2016/08/25/csap_tortenelme_224

⁷⁶Lajos Mihály, Város a Tisza és a Latorca közén. Kárpátalja 2010-09-10 / 37. sz.

tulajdonában volt amit közösen műveltek. Nyikita Hruscsov és Georgij Dimitrov az első két Kárpátaljai kolhoz nevének ihletői. Ismert szólás valamikor ekkor keletkezett: „*A kolhozvagyon drága kincs, de aki nem lop, annak nincs.*”⁷⁷

1948-ban megy végbe csapon a tervezett kollektivizálás, ennek következtében létrejön a „Győzelem” (Peremoha) kolhoz. Az induló földalap 634 hektár, 83-an lépnek be. Az első elnök Varga Ferenc volt vasutas lett. 1950-ben a csapi Győzelem és a tiszvásványi Micsurin kolhoz egyesülnek, majd az egész az eszenyi Avangard kolhozhoz kerül.⁷⁸ Tehát az Ásványiak és a Csapiak közösen dolgoztak a földeken. Minden magántulajdont elvettek, csak a kerteket hagyták meg magánkézben. Mivel a kolhoz még új volt, ezért nem voltak eszközei, minden mezőgazdasági felszerelést az emberektől vettek el, jószágot, vetőmagot. Mikor az első aratások voltak, akkor még a kolhozoknak nem voltak épületei, ezért a csűröket, pajtákát is eltulajdonították, és azokban tárolták a terményt. Itt sem volt megkérdezve ki akar belépni a kolhozba, de „önként” léptek be elméletileg. A vasutasoknak nem kellett beállni, de ha elmaradás volt, akkor nekik is küldték a „felkérést” hogy menniük kell besegíteni. Akiknek 50 szoteknél nagyobb volt a kertje, akkor abból is elvettek. Akiknek nem sikerült bejutni a vasútra dolgozni, akkor azoknak is menni kellett a kolhozba.⁷⁹

A csapi kolhozban természetek dohányt, búzát, krumplit, kukoricát, több hektáros gyümölcsöse volt, szilvafákkal almafákkal, szőlővel. Továbbá gazdálkodtak a Tisza árterében is. Volt méhészete, tartottak teheneket, sertést, tyúkokat, libát. Volt asztalos- és kovácsműhelye.⁸⁰ Még a kolhoz megalakulása idején kapával vetették a krumplit, Tengerinek pedig volt egy szerkezet, amin két fa volt és ha összezárták majd kinyitották kiesett a tengeri szem. Egymás között ezt csattogónak hívták. Mikor jött az aratás akkor kézzel, marokszedéssel arattak, aztán kévébe szedték, a kévét úgy rakták össze, hogy keresztbe legyenek a kalászkok, hogy ha jött az eső, akkor ne ázson be. Aratás után a földet össze kellett gereblyélni, hogy sehol még egy kalász sem maradjon. Felszedték a kévét a szekérre és vitték csépelni. A cséplőgépnél volt egy nő, aki szétvágta a kévét és volt egy „etető”, aki pakolta a dobba. Cséplés után mázsálás, és a tele zsákokat fel kellett pakolni a szekérre, ahol nem számított, hogy nők, asszonyok vagy férfiak voltak ott, mindenkinek egyaránt ki kellett venni a részét a munkából. A szekerek a raktárépületbe szállították a terményt. Törni kellett a dohányt és a tengerit. Nappal törték a dohányt, este simították, és reggel menni kellett megint törni. Így ment ez a tengerivel is, nappal törték, este hántották. Szűrtebe vitték az autók a dohányfeldolgozóba a simított dohányt. Később jöttek a kistraktorok, kombájnok, amelyek megkönnyítették az emberek dolgát. A traktorok kisorozták a krumpliföldet, már nem kellett kézzel

⁷⁷ Váradi Natália, A szovjet hatalom kiépítésének kezdeti lépései Kárpátalján 1944–1946. Betekintő 13. évf. 1. sz. 43–57. o.

⁷⁸ Csap történelme, Palkó István 2016. https://tiszastage.blog.hu/2016/08/25/csap_tortenelme_224

⁷⁹ Adatközlő: Varga Zsuzsanna (1932) Nyugdijas

⁸⁰ Adatközlő: Kovács Jolán Nyugdijas

aratni. Fizetni eleinte csak évente fizettek, de terményt adtak az embereknek, és mindenki tartott akkor otthon valamilyen állatot, és így meg lehetett élni. Később norma pénzben fizettek az embereknek a teljesítményük alapján valamennyit.⁸¹

Voltak fiatalok, akiket kiválasztottak és Ungvárra küldtek, hogy tanítsák őket traktoristának. Miután kitanultak, visszajöttek, kaptak egy traktort és munkába álltak. Akin látták, hogy jól dolgozik és vigyáz a traktorra is, az megkaphatta a vadonatúj traktorokat. A traktoristáknál úgy volt, hogy amelyik földet ő szántotta, azt neki is kellett bevetni, járítani és aratni. Teljesítmény után kapták a fizetést. Amikor jól ment a kolhoz, akkor nagyon jó volt nekik is, de voltak olyan időszakok is, mikor három hónapon keresztül nem kaptak fizetést az emberek, és akkor a kolhoz ezt az elmaradást próbálta kompenzálni például terménnyel, hússal.⁸²

Elméletben 8 órát kellett volna dolgozniuk a munkásoknak, de ez gyakorlatban úgy ment, hogy addig dolgoztak, amíg be nem fejezték az adott munkát. A munkások számára kaszálókat adtak ki, amiről a lekaszált, megszáritott szénát be kellett szolgáltatni a kolhozoknak. Gazdáknak is adtak ki kaszálókat, amelyről a betakarított széna nagyobb részét be kellett szolgáltatni a kolhozoknak. Továbbá a tejből is be kellett szolgáltatni a gazdáknak, mert a kolhoz földjén legeltették a jószágait.⁸³A kolhoztagokká lett falusiak gyűléseket tartottak. Ez úgy zajlott, hogy elmondta a kolhoz elnöke mit kellene megcsinálni, beszámolt az eddig elvégzett dolgokról, és leltárt készítettek a kolhoz javairól, és megválasztották a következő idényre a fejőnöket, pásztorokat.

Csapon is megalakult a helyiekből a Kommunista párt, de rosszabbak voltak, mint az idegenek. Akik beálltak a pártba, azokat könnyebben előléptették, feladatuk a Szovjetunió dicsőítése volt, de valójában egy eszköz volt az emberek manipulálására. Akkoriban nem lehetett megbízni bárkiben, mert minden 3. ember besúgó volt. A besúgókat is jutalmazták, 10 rubelt kaptak minden „árulkodásért”.⁸⁴

Ebben a szocialista időben a kulákokat is állandóan korlátozták, nem hagyták, hogy belépjenek a kolhozba. A pártemberek bejelentették azokat, akiknek több földje volt, kuláknak nyilvánították és elvették mindenüket, majd kuláktáborokba vitték.⁸⁵ Nyáron diákmunkára mehettek a diákok és pénzért dolgozhattak. A kolhoz feloszlásakor az emberek vagyonjegyeket kaptak, amivel kiválthattak valamit a kolhoz vagyonából. A földterületeket például másfél hektáros részekben osztották szét. A vagyon jegyekkel lehetett gépeket is kiváltani, de azokhoz több vagyonjegy volt szükséges, ezért az emberek megvették egymás vagyonjegyeit. Ezt hivatalosan nem lehetett volna megoldani, papíron több gazda vett ki egy traktort közös használatra, de

⁸¹Adatközlő: Varga Zsuzsanna (1932) Nyugdíjas

⁸²Adatközlő: Hojsz Tibor (1950) Nyugdíjas

⁸³Adatközlő: Kádas Jolán (1951) Nyugdíjas

⁸⁴Adatközlő: Kovács Jolán (1931) Nyugdíjas

⁸⁵Adatközlő: Varga Sándor(1970)

valójában az egyik megvette a többitől jó áron a vagyonjegyeket.⁸⁶ Dédszüleim anyai és apai oldalról is vagyon jegyeiket felajánlották a közjó céljaira és ezáltal hozzájárultak az egykori dohánysimító épületének kiváltásához, hogy ebből óvodát alakítsanak a gyerekeknek.

Csap ma az 1991 óta független Ukrajna nyugati kapuja, az ország egyik legnagyobb vasúti csomópontja.⁸⁷

⁸⁶ Adatközlő: Kádas Miklós (1973) Munkanélküli.

⁸⁷ Csernicskó István, Csap. Szerk: Bakó Boglárka 2003. 334.o.

ÖSSZEFOGLALÓ

Szakedolgozatom témája: Csap története a szovjetesítés idején 1944-1964. A munka során próbáltam minél több rendelkezésre álló forrást feldolgozni. Munkám 3 fő részből áll:

Az első fejezet bemutat egy általános képet a településről, első említése, nevének eredete, hitélete stb.

A második fejezet már konkrétabb dolgot tárgyal, az akkor még falu típusú település második világháborús történéseit, eseményeit elhivatott bemutatni, főleg szakirodalom és visszaemlékezés alapján, ezáltal érthetőbbé válnak a munka fő részének történései is.

A harmadik fejezet, egyben a munka fő része próbál egy kerek egész képet adni arról, hogy mi is történt 1944 és 1964 között.

A Kárpátaljai Állami Levéltárban a Csapra vonatkozó iratanyagot 1945-től tanulmányoztam, de az általam összegyűjtött szakirodalom is rendelkezésemre állt. A jelenlegi (2022) helyzet miatt levéltárat és könyvtárat februárig volt lehetőségem látogatni, az addig lefotózott anyagok összességéből állt össze munkám, illetve több adatközlő személy visszaemlékezéseiből. A munka aktualitása jellemző, az adatközlők kikérdezése mindig is értékes adatok megszerzésével jár. A rendelkezésemre álló levéltári forrásokban sok olyan dologra lehetett és még lehet bukkanni, amelyek még sehol sem kerültek publikálásra szakirodalomban. Ezekhez sorolnám a népszámlálásokat, amelyeket kinyertem az iratokból, és azt figyeltem meg, hogy pontosan ezek az évek hiányoztak az általam olvasott szakirodalomból.

A téma folyatható, az Állami Levéltárban még számos rendelkezésre álló irat várja a kutatókat.

РЕЗЮМЕ

Тема моєї роботи: Історія м. Чоп під час радянізації 1944-1964 років. Під час роботи я намагався опрацювати якомога більше доступних джерел. Моя робота складається з 3 основних частин:

У першому розділі подано загальну картину поселення, його першу згадку, походження назви, вірування тощо.

У другому розділі йдеться про більш конкретне, він був присвячений тому, щоб показати події Другої світової війни, переважно на основі літератури та спогадів, завдяки чому події основної частини роботи стали більш зрозумілими.

Третій розділ, основна частина роботи, намагається дати повну картину того, що відбувалося між 1944 і 1964 роками.

В архіві Закарпатського державного архіву зберігаються документи, що стосуються місто Чоп, в тому числі з 1946 року, далі використана література за радянські роки. У зв'язку з нинішньою ситуацією (2022 р.) я мав можливість відвідати архів та бібліотеку до лютого. Тому джерельна база роботи складається з використаних архівних документів та спогадів кількох інформаторів. Актуальність роботи була відповідною, оскільки опитування інформаторів, які ще можуть пам'ятати, – це завжди цінність. В архівних джерелах знайдено багато речей, про що навіть ніде в літературі не згадувалося. До них я б перерахував переписи населення, які я витягнув із записів, і помітив, що саме ці роки відсутні в літературі, яку я читав.

Тему можна продовжувати, на основі документів Державного архіву Закарпатської області.

Felhasznált irodalom

Szaktmunkák, Könyvek, Forráskiadványok, Levéltári Források:

Levéltári források:

1. Kárpátalja Állami Archívum Fond P-1937 Opisz 1, od.zb. 1; 2; 3; 4; 5; 8; 12; 20; 47; 76; 89; 90.

Adatközlők:

2. Hojsz Tibor (1950) Nyugdíjas

3. Kádas Miklós (1973) Munkanélküli.

4. Kovács Jolán (1931) Nyugdíjas

5. Varga Zsuzsanna (1932) Nyugdíjas

6. Kádas Jolán (1951) Nyugdíjas

Szaktmunkák, Könyvek:

7. BOTLIK József – DUPKA György: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Intermix kiadó, Ungvár – Budapest, 1993.

8. KOVÁCS Sándor: Kárpátaljai útravaló. Úti olvasmány. Püski kiadó, Budapest, 1999.

9. KÁRPÁTALJAI MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET A Micz bán-legendáról, Beregszász – 2015;

10. Bakó Boglárka szerk., Lokális világok. Együttélés a Kárpát-medencében, CSERNICSKÓ ISTVÁN – Csap Budapest: MTA Társadalomkutató Központ, 2003

11. Botlik József Csehszlovákia nemzetiségi politikája Kárpátalján 1919 – 1938-1939 45. oldal

12. Palkó-Ivaskovics-Tárczy-Kohán: Kárpátalja templomai. Római katolikus templomok. – Ungvár, 1997.

12. Az 1941. évi népszámlálás. Demográfiai adatok községek szerint. – Budapest, 1947.

14. Palkó-Ivaskovics-Tárczy-Kohán: Kárpátalja templomai. Római katolikus templomok. – Ungvár, 1997.

15. FedinecCsilla A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944; Fórum Intézet LiliiumAurum Könyvkiadó Galánta–Dunaszerdahely 2002.

16. FedinecCsilla A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944; Fórum Intézet LiliiumAurum Könyvkiadó Galánta–Dunaszerdahely 2002.

17. Dupka György A mi golgotánk Intermix Kiadó Ungvár-Budapest 2012.

18. Randolp L. BRAHAM: A népirtás politikája: a holocaust Magyarországon. 1. kötet kötet, 2., bővített és átdolgozottkiadás,. Budapest, Belvárosi Könyvkiadó, 1997.

19. Randolp L. BRAHAM: A magyar holokauszt. 2. kötet. Budapest, Gondolat, 1988.

20. FAHÍDI Éva: AnimaRerum: A dolgok lelke. 2. kiad., Budapest, Tudomány Kiadó, 2005-2006.

21. S. BENEDEK András: A tetten érhető történelem. Intermix kiadó, Ungvár-Budapest,1993
22. CSANÁDI György: Sorsfordító évek sodrában. Poliprint. Ungvár, 2004.
23. Kárpátalja településeinek nemzetiségi (Anyanyelvi) adatai (1880-1941) Központi statisztikai hivatal Budapest 1996.
- 24.1941. Évi népszámlálás demográfiai adatok községenként (Országhatáron kívüli terület) Kézirat KSH KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL 1990 Kiadás.
25. KAPU Az értelmiség magyar folyóirata 1999.06-07. 77.o.
26. Valóság 2003. 10. Botlik József: Kárpátalja mint Zakarpatszka-Ukrajna autonóm szovjet tagköztársaság I. 74.o.
27. Tóth Gábor „Az eltávolítás haladéktalanul végrehajtandó” deportálások Kárpátalján a második világháború idején KMMI-füzetek, Ungvár 2009.
- 28.Kárpátaljai magyarok a szovjetunió hadifogoly- és munkatáboraiában (1944-1953) Molnár D. Erzsébet; Debreceni egyetem BTK 2015.

Újságcikkek:

29. Kárpátalja lap 2010-09-10 / 37. szám; Város a Tisza és a Latorca közén; Lajos Mihály cikke.
30. Szabad Földműves, 1964. január-július (15. évfolyam, 1-53. szám)1964-02-08 / 12. szám

Online felületek:

31. <http://refua.tirek.hu/lap/csapi/cikk/mutat/agyulekezettortenete/>

Letöltés dátuma: 2022. 03. 10.

32. https://tiszastage.blog.hu/2016/08/25/csap_tortenelme_224

Letöltés dátuma: 2022. 03. 10.

33. https://www.vitezirend.com/rovatok/hirek/karpataljai_emlekek_a_ii_vilaghaboruban:_csap_sors_a_1944-ben/

Letöltés dátuma: 2022. 04. 01.

34. http://epa.oszk.hu/00500/00595/00026/pdf/EPA00595_Egyutt_2008_2_080-088.pdf

Letöltés dátuma: 2022. 04. 01.

35. <https://pershij.com.ua/shcho-spilnoho-u-tiaceva-z-polshcheiu-a-v-chopa-z-vatykanom-pokhodzhennia-ta-symvolika-herbiv-zakarpatskykh-mist/>

Letöltés dátuma: 2022. 05. 05.

36. <https://zakarp-rada.gov.ua/zakarpattya/symvolika-krayu/m-chop/>

Letöltés dátuma: 2022. 05. 05.

37. <http://ukrskr.com.ua/zakarp/uzhgorodskiy/chop-uzhgorodskiy-rayon-zakarpatska-oblast>

Letöltés dátuma: 2022. 05. 05.

38. <http://www.csillagoshazak.hu/kronologia/1944/aprilis/15-21>

Letöltés dátuma: 2022. 05. 05.

39. <https://go-to.rest/blog/ru/puteshestvie-v-gorod-chop/>

Letöltés dátuma: 2022. 05. 15.

40. <http://www.heraldicum.ru/ukraine/towns/chop.htm>

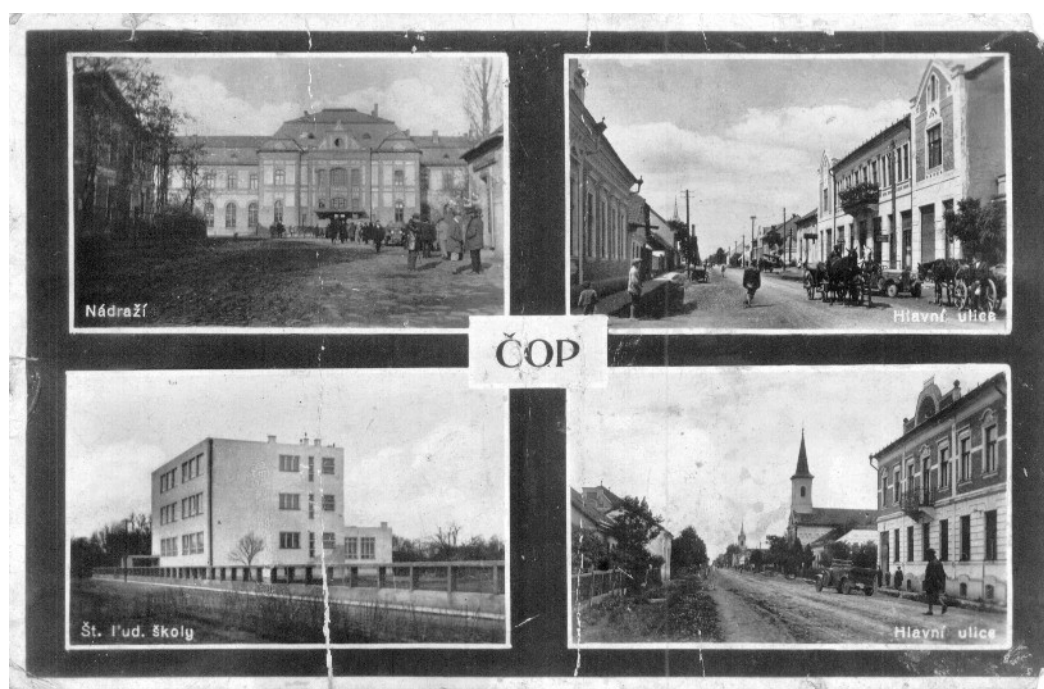
Letöltés dátuma: 2022.05. 15.

Mellékletek:

1.számú melléklet:

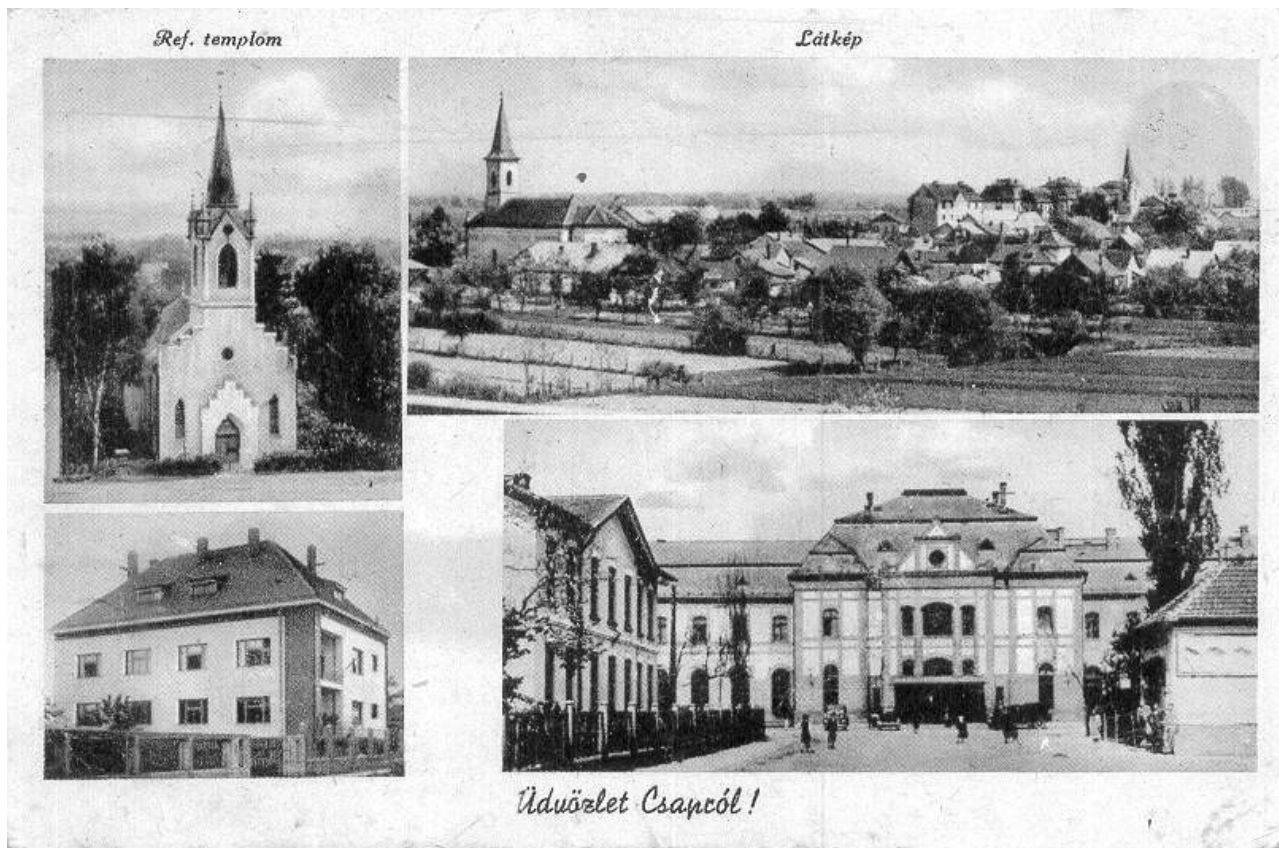
Csap mártírjai: Ádám József, Ádám Sándor, Badó Gyula, Balogh Ignác, Bátory János, Belovics Zoltán, Csonka Ferenc, Csapák Péter, Dobos József, Erdős Béla, Fábrián Sándor, Fedor Ferenc, Kázmér Béla, Kojcsa Béla, Kojcsa Károly, Kojcsa Miklós, Komár Pál, Kun András, Leskó Bálint, Magyar Gábor, Molnár Béla, Molnár Ferenc, Molnár Sándor, Nagy Béla, Orgován János, Palkó Bertalan, Szabó István, Szabó Lajos, Szamay Mihály, Szirmai József, Tagyi Lajos, Talián Sándor, Tomori Pál, Tóth Benjamin, Molnár Ferenc, Molnár Sándor, Zavadszki András.

Elesett honvédek: Kotis István (1918), Lizák Lajos (1919), Malinák János (1902), Návör Péter (1910), Vécsy József (1918).⁸⁸

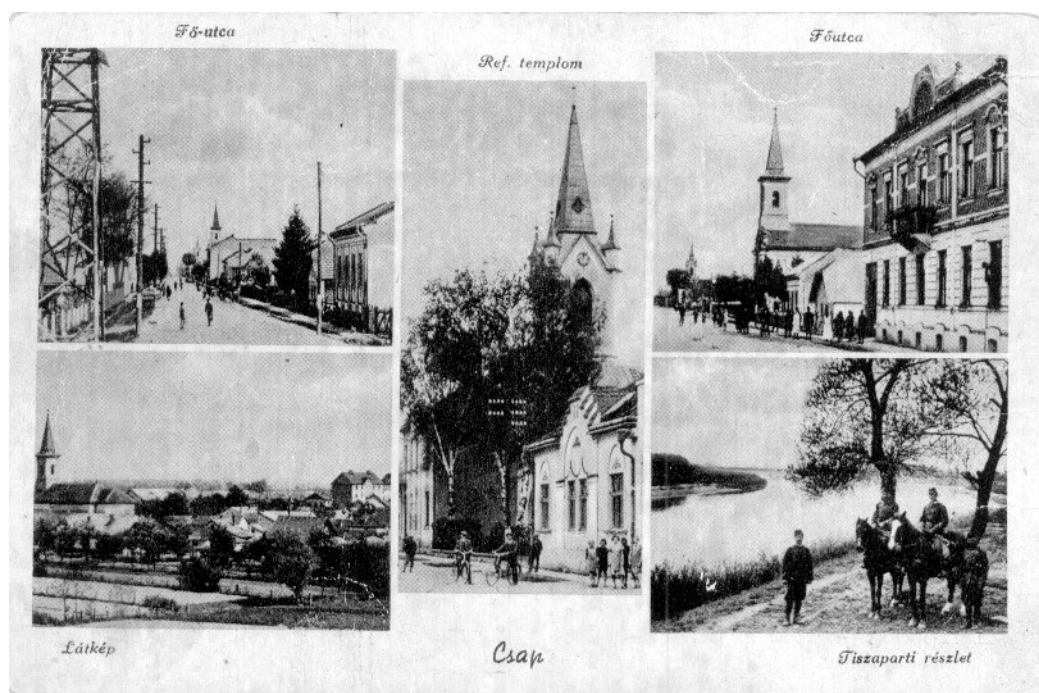

Csap 1920-ban

⁸⁸Dupka György, A mi golgotánk Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest, 2012. 267 .o.

Csap 1930-ban

Csap 1939-ben

Csap

Utca részlet

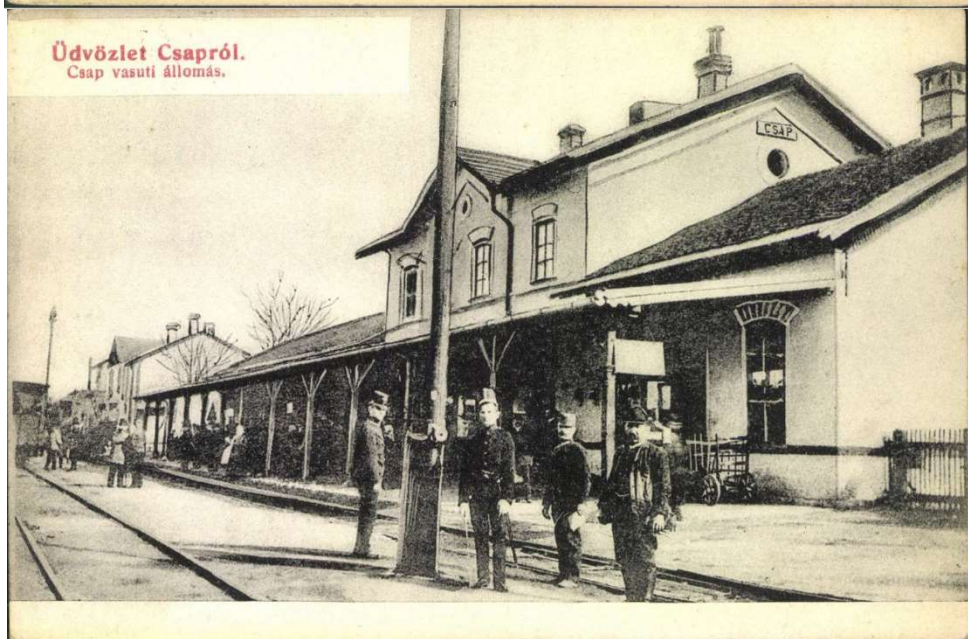

Indóház.

Üdvözlét Csapról!

Gerő József kiadása Csap.

89

Üdvözlét Csapról.
Csap vasuti állomás.

⁸⁹ Képek fellelhetősége:

<https://www.hungaricana.hu/hu/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJjc2FwIHRIbGVwXHUwMGZjbFcxMDBlOXMifQ>

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1011250890

Дата перевірки:
19.05.2022 14:53:09 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
19.05.2022 14:54:48 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: KadasKrisztian_BA_Istoriya_2022

Кількість сторінок: 36 Кількість слів: 10516 Кількість символів: 79171 Розмір файлу: 1.39 MB ID файлу: 1011141436

8.34% Схожість

Найбільша схожість: 2.28% з Інтернет-джерелом (<https://mek.oszk.hu/10900/10996/10996.pdf>)

7.46% Джерела з Інтернету

98

Сторінка 38

3.31% Джерела з Бібліотеки

81

Сторінка 39

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

6